

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ALAN ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI**

DÖNEM PROJESİ

**MEGALİ İDEA VE KIBRIS MESELESİ'NİN
ORTA ÖĞRETİM MÜFREDATINDA ELE ALINMASI**

**HAZIRLAYAN
MEHMET KARASAKAL
2503010095**

**DANIŞMAN
YAR.DOÇ.DR. ALİ AHMETBEYOĞLU**

**İSTANBUL
MAYIS 2003**

ÖZ

Türkiye – Yunanistan ilişkileri, devletler bazında Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğundan ayrılıp 3 Şubat 1830 tarihinde bağımsız bir devlet olmasından itibaren sorunlarla başlamıştır. Fasıllarla ama sürekli devam etmesi haliyle günümüzde de temelde aynı sorunlar devam etmekte ve yaşanmaktadır. Bu sorunları üç ana başlıkta toplamak mümkündür:

- 1 - Ege denizi sorunları
- 2 - Azınlık sorunları
- 3 - Kıbrıs sorunu

Bu sorunları ise bir başlıkta bir araya getirince Yunan emperyalizminin kaynağı 'Megali İdea ' ortaya çıkmaktadır. Yunanistan'ın ikili ilişkilerde her zaman Megali İdea çerçevesinde düşünerek hareket etmesi, sorunların çözülmesi bir yana büyümesine bazen de daha ileri giderek krizlere yol açmakta ve iki komşu ülkeyi savaş ortamına sürüklemektedir. Türkiye ise ilişkilerde her zaman soğuk kanlılıkla olayların sükunetine çalışmıştır.

Yunanistan'ın AB'ye girmesi, dolayısıyla AB'nin doğudaki son sınırı olması ilişkilere farklı bir boyut kazandırmıştır. Öyle ki, Yunan emperyalizminin en büyük destekçileri AB ülkeleri olmuştur.

Yunanistan özellikle Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki her türlü barış çabalarını her zaman karşılıksız bırakmıştır. 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Askeri Barış Harekatı zorunlu kılan da Yunanistan'ın bu tutumu, ENOSİS'çi düşünce ve tavrıdır.

Yunanistan, Megali İdea çerçevesinde hareket ettiği müddetçe , hiçbir ülkelerarası yasa, müzakere, diplomasi bu sorunlara çözüm olamayacaktır. Çünkü, Yunanistan'ın Megali İdea'sı bir devlet politikası değil; komşu ülkenin varlığına tehdit, hakkına tecavüz, halkına düşmanlık, dostluğuna ihanettir.

Yapmış olduğum bu araştırma, ağırlıklı olarak karşılaştırma ve sorunların yasal dayanakları gibi işlemlerle ele alınmıştır.Evrensel barış arzusu ve temennililiği çerçevesinde incelenmiştir.

ÖNSÖZ

Türkiye'nin Avrupa ve Asya Kıtaları'nda topraklarının bulunması, Balkanlar, Kafkaslar, Arap Yarımadası gibi bölgelerin hem içinde olması hem de onlara sınır olması, politik ve stratejik olarak, Batı'yı Doğu'ya taşıyan önemli bir kara, hava ve deniz üssü olması ehemmiyetini arttırmıştır. Türkiye tam sekiz ülkeyle kara sınırı bulunan bir coğrafyaya mevcuttur. Bu sebeple dış ilişkileri sürekli aktif olan, olması da gereken merkezi bir ülkedir. Doğusunun, zengin Arap petrollerinin giriş kapısı; batısının dünyanın en gözde turizm cennetlerinden olması, Türkiye'yi uluslararası ilişkilerde Ortadoğu'nun ve dünyanın alternatifsiz vazgeçilmezi yapıyor. NATO'ya dahil olması, ABD ile müttefik olması AB'ye de aday olması İslam ülkeleri açısından da karizmatik bir konuma getirmiştir.

Araştırmamın konusu olan "MEGALİ İDEA" ütopyasının sahibi komşumuz Yunanistan ile olan ilişkilerimize baktığımızda her zaman bir hareketlilik göze çarpmaktadır. Beni bu araştırmaya iten sebepte sorunlardan kaynaklanan bu iki komşu ülkenin ilişkilerindeki bu hareketlilik olsa gerek.

Türk-Yunan ilişkileri, Tarihçiliğin en güzel uygulandığı eşine az rastlanır konulardan olduğu kanaatindeyim. Çünkü, hem bir ortak geçmiş,tarih mevcut hem hala ilişkiler sürmekte hem de ilelebet birlikte yaşamaya mecbur olan iki ülkenin geleceği söz konusudur. Tarihi öğrenmek, yorumlamak ve gelecek için stratejiler belirlemek; yani, tarihin tanımın, amacının ve faydalarının uygulamalı olarak görülebildiği nadide konulardan biridir. Bu ilişkilere sebep teşkil eden,yön veren genel sorun ise "Yunan Megali İdea"sıdır.

Megali İdea'nın orta öğretim müfredatlarında okutulmaması, son derece hassas bir konunun öğrencilerimize aktarılmaması tarih öğretiminde büyük bir eksiklik. Bu eksikliğin giderilmesi ve bunun gerekliliklerini dayanaklarıyla sunmaya çalıştım. Ayrıca, araştırmamda birbirinden kıymetli otuz civarında kitap ve makaleden istifade ederek, iki ülke arasındaki sorunları günümüze kadar getirdim.

Araştırmam esnasında çalışmalarımı titizlikle takip eden, her türlü konuda beni destekleyen ve bu konuyu işlememde büyük katkıları olan değerli hocam Sayın, Yard.Doç.Dr. Ali Ahmetbeyoğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, Tezsiz Yüksek Lisans Programı süresince yüksek bilgilerinden ve tecrübelerinden

istifade ettiğim hocalarım, Prof.Dr. Haluk Yavuzer, Doç.Dr. İrfan Erdoğan başta olmak üzere Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olan değerli hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	III
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	VI
GİRİŞ	1
A.KONUNUN ORTA ÖĞRENİM MÜFRETADINDA ELE ALINMASI GEREKÇESİ VE GEREKLİLİĞİ.....	1
B.YUNANİSTAN'IN COĞRAFİ DURUMU	5
1.YUNANİSTAN'IN KİMLİĞİ	5
2.COĞRAFİ KONUMU VE DÜNYA ÜZERİNDEKİ YERİ	5
C.TÜRKİYE'NİN COĞRAFİ KONUMU	6
1.TÜRKİYE'NİN KİMLİĞİ	6
2.COĞRAFİ KONUMU VE DÜNYA ÜZERİNDEKİ YERİ	7
D.KIBRIS'IN COĞRAFİ DURUMU	7
1.ADA'NIN KİMLİĞİ	7
a.KKTC 'NİN KİMLİĞİ	7
b.KIBRIS RUM YÖNETİMİ'NİN KİMLİĞİ	8
2.COĞRAFİ KONUMU VE DÜNYA ÜZERİNDEKİ YERİ	8

I. BÖLÜM

I.YUNANİSTAN'IN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI	9
A.BAĞIMSIZLIK ÖNCESİ DURUM	9
B.İSYAN HAREKETLERİ VE YUNANİSTAN KRALLIĞI'NIN KURULMASI	12
1.İSYANLARIN ÇIKIŞ SEBEBİ	12
2.İSYANLARIN GELİŞİMİ	12
3.YUNANİSTAN DEVLETİ'NİN KURULMASI	15
C.YUNANİSTAN'IN KURULMASINDA CEMİYET FAALİYETLERİ ..	16
1.CEMİYET SLOGANLARI	16
a.FİLİK-İ ETERNİYA CEMİYETİ	16

(1). FİLİK-İ ETERNİYA CEMİYETİ'NİN FAALİYET PROGRAMI	17
b.ETNİK-İ ETERNİYA CEMİYETİ	17
(1).ETNİK-İ ETERNİYA'NIN 1896'DA YAYINLADIĞI BİLDİRİ	18

II. BÖLÜM

II.MEGALİ İDEA TEZİ	20
A.MEGALİ İDEA'NIN DOĞUŞU	20
B.MEGALİ İDEA İDEOLOJİSİNİN KAYNAĞI	21
C.MEGALİ İDEA'NIN HEDEFLERİ	22

III.BÖLÜM

III.İKİ ÜLKE ARASINDAKİ TEMEL SORUNLAR VE TARAFLARIN SORUNLARA YAKLAŞIMI	23
A.EGE SORUNU	25
1.EGE KONUSUNDA TÜRK YUNAN TEZLERİ	25
a.KARA SULARI VE KITA SAHANLIĞI	26
b.FIR (FLIGHT INFORMATION REGION)	30
c.ADALARIN SİLAHLANDIRILMASI	32
d.ROGERS ANLAŞMASI UYGULAMASI	34
B.AZINLIKLAR SORUNU	35

IV.BÖLÜM

IV.KIBRIS MESELESİ (ENOSİS)	40
A.BAŞLANGIÇTAN KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN DOĞUŞUNA KADAR.....	40
1.OSMANLI İMPARATORLUĞU İDARESİNE KADAR KIBRIS	40
2.OSMANLI İMPARATORLUĞU İDARESİNDE KIBRIS	41
3.İNGİLTERE İDARESİNDE KIBRIS	42
B.KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN DOĞUŞU VE BATIŞI	44

C.1974 KIBRIS ASKERİ HAREKATI'NDAN KKTC'NİN İLANINA	
KADAR.....	46
D.KIBRIS'IN JEOPOLİTİK-STRATEJİK DURUMU	48
E.KIBRIS'TAKİ SON GELİŞMELER	49
SONUÇ	52
BİBLİOGRAFYA	55
EKLER	58

GİRİŞ

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan, günümüzde halen geçerli olan ve önemli bir uluslar arası belge özelliği taşıyan Lozan Antlaşması ile Türkiye – Yunanistan sınırı da büyük ölçüde belirlenmiştir. Antlaşma gereği Gökçeada ve Bozcaada dışındaki Ege Adaları (Limni, Semadirek, Doğu Ege Adaları (Midilli, Sakız, İkarya) ile Oniki Ada'da (Stompolya, Rodos, Kalki, Skarpanto, Kasos, Piskopis, Misiros, Kalimnos, Leros, Patmos, Lipsos, Sömbeki, İstanköy ve bunlara bağlı olan adalar ile Meis Adası)⁽¹⁾ silahsızlandırılması şartıyla Yunanistan'a bırakılmıştır. Yine Lozan Antlaşması ile halkın önemli bir kısmı Müslüman Türk olan Batı Trakya'da Yunanistan'a bırakılmıştır. Buradaki Türklerin statüsü antlaşmanın 37. maddesinden 45. maddesine kadar olan kısmı belirlemiştir.⁽²⁾

Batı Trakya ve Ege Adaları'nın büyük çoğunluğunun ekstradan topraklarına katan Yunanistan bununla da yetinmeyip, günümüzde de güttüğü devlet politikasıyla asırlardan beri Türk toprağı olan Anadolu ve İstanbul'u da sınırlarına alma çabasıdadır.

Yunanistan'ın sözde eski toprakları ve bu toprakların başkenti İstanbul (Konstantinopolis)'u alma ütopyası; ayrıca Kıbrıs Adası'nın tamamına sahip olma (ENOSİS) gayesi 'Yunan Megali İdea' sının özünü oluşturmaktadır.

A. KONUNUN ORTA ÖĞRETİM MÜFREDATINDA ELE ALINMASININ GEREKÇESİ VE GEREKLİLİĞİ

Yunan Megali İdea'sı devlet yönetiminin her kademesinin her biriminde hassasiyetle yürütülmektedir. Bunun başını da Yunanistan Dışişleri Bakanlığı çekmektedir. Yunan Büyük Ülküsü anlamına gelen Megali İdea bakanlık bünyesinde resmen desteklenmekte, Yunanistan Dış İşleri Bakanlığı internet sayfalarında Megali İdea haritaları tüm ayrıntıları ile boy boy gösterilmektedir. Ayrıca, Yunan Milli

¹ Uluslararası İlişkiler Ajansı (İNAF), **Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu**, İstanbul, Kervan Kitapçılık, 1991, s.26.

² İlker Alp, "Batı Trakya Türkleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C:X, S:3'den Ayrı Basım, Ankara, Kasım 1995, s.622.

Eğitimi'nde de konu öğrencilere anlatılmakta ve eğitim – ğretim yoluyla çocuklara aşılanmaktadır.

Daha, 1829 Edirne Antlaşması'na kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan (1453 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarına girmiş bir vilayeti olmuştur.), ⁽³⁾ asırlarca adaletle , hoşgörüyle hatta ayrıcalıklarla idare edilen Yunanistan, maalesef geçmişini çok abul unutmuştur. Unutmadığı tek Şey ise dñn bağlı bulunduğu bugün komşu olduğu Türkiye'ye karşı gñttñđü yayılmacı emperyalist politikadır.

Yunanistan'ın Megali İdea kapsamına alığı diğer bir konu da KKTC'ye yñnelik saldırı politikasıdır. Amaç, ENOSİS'i gerçekleştirmek yani Kıbrıs Adası'nın tamamını Yunanistan'a katmaktır.

Kıbrıs 1571 yılında II. Selim'in hñkñmdarlıđı dñneminde Lala Mustafa Paşa tarafından feth edilmiştir. Fasılalarla beş asra yakın bir zamandır Tñrk yurdu olma özelliğini taşımaya devam eden KKTC gñnñmñzde de halen özñlemeyen en önemli Tñrk – Yunan ilişkilerinde anlaşmazlık gñsteren bir konudur.

Tñrk kesiminin, özellikle de KKTC Cumhurbaşkanı Rauf R. Denктаř'ın olađanñstñ barışçıl ve olumlu iyi niyetine rağmen, dñnya ve özellikle Avrupa devletlerinin taraflı tutumlarına rağmen belli dñnelerde yapılan mñzakereler, Rum kesimini barış sağlamaya ikna edememiştir.

Yunanistan, tıpkı asırlardır ve %100'ñ Tñrk olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Anadolu topraklarına İstanbul'a gñz diktiği gibi Kıbrıs Adası'nın tamamına da gñz dikmiştir. Yunanistan, Türkiye'nin uluslar arası diplomasi ilişkilerinde de bu emellerini kullanmaktan geri kalmamıştır. Dñnya Ùlkeleri, zellikle Avrupa Birliği üyesi ùlkeler ne yazık ki ENOSİS'i ve Megali İdea'yı gñrmezlikten gelip, komşumuz Yunanistan'ın etkisinde kalmakta ve onun gibi dñřñnmektedirler.

19.yñzyılın gelenekleşmiş, emperyalist esprisini taşıyan ve “řark Meselesi” diye de bilinen, bñyñk devletlerin Tñrk unsurunu kademeli olarak Avrupa, Balkanlar ve nihayet Anadolu'dan çıkartma siyasetlerinin de vazgeçilmez bir parçası haline gelen Yunan Megali İdea'sı 20. yñzyılın başlarında milletlerarası maceralardan biri olarak Tñrk Milleti'nin karşısına çıkarılmış; ancak, bilindiği gibi Yunanistan'ın

³ Harp Akademileri Komutanlığı, **Tñrk-Yunan İlişkilerini Dñnñ/Bugñnñ/Yarını**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, Nisan 1994, s.19.

felaketiyle neticelenmiştir. ⁽⁴⁾ tarih tekerrür etmiştir. 1071 Malazgirt'te dize getirilmiş olan Bizans'ın 20. yüzyılda uzantısı olmakla övünen bir başka devlet, günün güçlü devletlerinin de desteğini yanına alarak 'Türkleri Anadolu'dan atma hareketini' yeniden gündeme getirmiş fakat başaramamış, kendisi yenilmiştir. Üstelik daha önce olduğu gibi Bizans ordusunun başkomutanı olan İmparator Roman Diyojen gibi Yunan ordusunun başkomutanı da Türklere esir düşmüştür. ⁽⁵⁾

Yunanistan'ın temelsiz ve gerçekliği olmayan Megali İdea ve Kıbrıs tezlerini her vesile ile her alanda sunmaya çalıştığına değinmiştik. Bu tezlerin savunulduğu en önemli alanlardan biri de; vatandaşlarına daha okul çağlarında milli eğitim müfredatı çerçevesinde verilen eğitim yuvalarıdır. Buralarda henüz çevresini bile algılamakta güçlük çeken çocukların Türk düşmanlığı ve Megali İdea'list ideolojiler adeta hipnoz edilmektedir ve Yunanistan'ın vatandaşı deyim yerinde ise çekirdekten yetme Megali İdea'list olmaktadır. Türkiye aleyhinde temel eğitimlerinde bu takım; taraflı, duygusal ve temelsiz öğretileri olan bireylerde oluşan ön yargılardan sonra onlardan barışçıl, pozitif düşüncelerini beklemekte biraz saflık olur.

Yunanistan gerçek dışı ülkülerini bu şekilde eğitime alet ederken, bizim milli eğitim müfredatımızda bu meselelerin ve konuların yer almaması çok acı ve geleceğe yönelik milli bir kayıptır. Yunanistan'ın haksız gerçek dışı tezine karşı; haklı, yeterli ve ispatkar antitez de müfredatımızda bu konuların okutulması tarih öğretiminin de amaçları arasında yer almaktadır.

Megali İdea ve Kıbrıs Meselesi, Türk Milli Eğitimi bünyesinde orta öğretimde görülen Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi derslerinde okutulmak üzere milli eğitim müfredatında yer alması gereken başlıca konulardandır. Aynı amaçla propagandası tüm dünyada yapılan 'Ermeni Meselesi'nin bu yıl müfredata dahil edilmesi hem sevindiricidir, hem de 'Megali İdea' nın da müfredata dahil edilebileceğini göstermesi açısından umut vericidir.

Tarih öğretiminin ve tarih derslerinin amaçları; genç nesillerin milli ruh yapılarını meydana getirmek, onlara kendi geçmişlerinin bütün kültür ve değerlerini öğretmek, mensubu olduğu milletin medeniyet alemindeki rolünü ve payını

⁴ Harp Akademileri Komutanlığı, **a.g.e.** , s.44.

⁵ Sami Kocaoğlu, "Malazgirt'ten Dumlupınar'a", **Asker Tarih Bülteni**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Türk Askeri Tarih Komisyonluğu Başkanlığı, Ankara, Genelkurmay Basımevi, S:32, Şubat 1992, s.146.

belirtmek, asırlardan beri insanlık dünyası geçmişten geleceğe uzanan tarih köprüsünün üzerinde geçmekte ve geçmişteki olaylardan ders ve kuvvet alarak geleceğe hazırlanmaktadır. Olaylara bu çerçevede baktığımızda Megali İdea ve Kıbrıs Meselesi'ni de tarih öğretimine dahil edilmesinin zaruriliği ön plana çıkmaktadır. Çünkü, birçok ders ve kuvvet alınacak olayları bu konularda görmek mümkündür.

26 Ağustos 1983 tarihli Tebliğler Dergisi'ndeki, tarih dersinin amaçları arasındaki, şu iki madde konumuzun müfredata dahil edilmesini resmen de gerektirmektedir;

- Diğer dünya milletlerinin ve özellikle Türk Toplumunun tarihi gelişiminde önemli yer tutan; hürriyet, demokrasi, milliyetçilik hareketlerini incelerken milli bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratmak, yurt ve millet bütünlüğümüzü korumak, millet çıkarlarını ve demokrasiyi üstün tutmak davranış ve bilincini kazandırmak
- Geçmişini incelerken günümüzle bağlantı kurup yurt ve dünya sorunlarını iyi değerlendiren; sorunlar çıkarmak yerine sağ duyuyla hareket ederek sorunlara çözüm getirebilen milli, manevi ve maddi zenginlik kaynaklarımıza bir kişilik görmek.

Unutulmamalıdır ki 'tarih insanlara ulaşabildiği ve onlara anlatılabildiği takdirde amacına ulaşır.'

B. YUNANİSTAN'IN COĞRAFİ DURUMU

1. YUNANİSTAN KİMLİĞİ

Nüfusu :10.064.000

Başkenti :Atina

Resmi dili :Yunanca

Dini :Rum-Ortodoks

Resmi Adı :Helen Cumhuriyeti

Para Birimi :Euro ^{(6)*}

2. COĞRAFİ KONUMU VE DÜNYA ÜZERİNDEKİ YERİ

Yunanistan, Güneydoğu Avrupa'da Balkanların güneyinde bir el şeklinde Doğu Akdeniz'e doğru uzanan **Kıta Yunanistan'ı** ile 169'u meskun olmak üzere irili ufaklı çok sayıda adalar manzumesinden meydana gelmiştir. Doğuda Türkiye ve Ege Denizi;Kuzeyde Bulgaristan, Yugoslavya ve Arnavutluk; Batıda Adriyatik Denizi ; Güneyde Akdeniz ile çevrilidir .⁽⁷⁾

24 Nisan 1830 tarihinde Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından hemen sonra; 10 Aralık 1832'de Sisam'a özerklik verildi, 29 Mayıs 1865'te Yunan Denizi'nde mevcut ve İngiliz himayesi altında bulunan yedi ada da Yunanistan'a hediye edildi. ⁽⁸⁾ Yunanistan ortaya çıktığı zaman sınırları, Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparılmış 47516 km² 'lik bir alanı aşmıyordu. Yunanistan'ın bugünkü sınırları ise 131990 km² 'dir. Bütün bu topraklar bir damla Yunan kanı dökülmeden, diplomatik entrikalarla adeta gasp edilmiştir. Yunanistan, Türklerden, Mora Yarımadası'nı ve Kuzey Epir'den Batı Trakya'ya kadar olan toprakları almakla kalmamış, Girit Adası'nı, Batı Anadolu Adaları'nı sınırları içine katmış; şimdi de Kıbrıs Cumhuriyeti örtüsü altında bu adayı bir oldu bittiye getirip, dolaylı yollardan sınırları içine almak için diplomatik platformda oyunlar oynuyor. ⁽⁹⁾

Yunanistan'ın en uç noktaları ve koordinatları:

	<u>MEVKİİ</u>	<u>ENLEMİ</u>	<u>BOYLAMI</u>
KUZEYDE	Ormemon Koyu	41 45 ' 01" K	26 35 ' 51" D
GÜNEYDE	Gaudos adası	34 48' 02" K	24 06' 46" D
DOĞUDA	Strongılı adası	36 06 ' 17" K	29 38 ' 35" D

⁶ Harp Akademileri Komutanlığı, **a.g.e.** , s.1.

* Yunanistan'ın AB'ye girmeden önceki para birimi drahmi idi.

⁷ Harp Akademileri Komutanlığı, **a.g.e.** , s.1.

⁸ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı, **Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1985, s.23.

⁹ Uluslararası İlişkiler Ajansı (İNAF), **a.g.e.**, s.13.

BATIDA Otoni adası 35 51' 11" K 19 22' 41" D

Yunanistan, Ege denizini kuzey güney istikametinde ve Doğu Akdeniz'i doğu -batı istikametinde kontrol eden kritik bir mevkie sahiptir. Karadeniz'e kıyısı bulunan ülkeler açık denizlere çıkarken, açık denizlerdeki ülkeler ise bu kıyı devletlerine gelirken, Türkiye ve Yunanistan tarafından kontrol edilen bu bölgeden geçmek zorundadırlar.⁽¹⁰⁾

C. TÜRKİYE'NİN COĞRAFİ DURUMU

1. TÜRKİYE'NİN KİMLİĞİ

Nüfusu : 70 000 000 (Ortalama)

Başkenti :Ankara

Resmi dili :Türkçe

Dini : İslamiyet

Resmi Adı :Türkiye Cumhuriyeti

Para Birimi :Türk Lirası

2. TÜRKİYE'NİN COĞRAFİ KONUMU VE DÜNYA ÜZERİNDEKİ YER

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili toplam iki yarımadadan oluşmaktadır. Anadolu 790 200 km² , Trakya ise 24 300 km² dir. Türkiye'nin toplam yüzölçümü ise 814 578 km² dir. Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir köprü konumundadır. Önemli ticaret yolları, tarih boyunca Türkiye'den geçmiştir.

Türkiye'nin en uç noktaları ve koordinatları:

<u>MEVKİİ</u>	<u>ENLEMİ</u>	
<u>BOYLAM</u>		
Kuzeyde Sinop İnceburun	42 K	34 D

¹⁰ Harp Akademileri Komutanlığı, a.g.e. , s.2.

Güneyde Hatay Beysun	36 K	35 D
Doğuda Iğdır Dilmevki	40 K	45 D
Batıda Çanakkale Avlakaburnu	40 K	26 D

D. KIBRIS'IN COĞRAFİ DURUMU

1. ADANIN KİMLİĞİ

a. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN KİMLİĞİ

<i>Nüfusu</i>	: 180 000 (Ortalama)
<i>Başkenti</i>	: Lefkoşe
<i>Resmi dili</i>	: Türkçe
<i>Dini</i>	: İslamiyet
<i>Resmi Adı</i>	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
<i>Para Birimi</i>	: Türk Lirası

B. KIBRIS RUM YÖNETİMİ'NİN KİMLİĞİ

<i>Nüfusu</i>	: 550 000
<i>Başkenti</i>	: Lefkoşe
<i>Resmi dili</i>	: Yunanca
<i>Dini</i>	: Rum-Ortodoks
<i>Resmi Adı</i>	: Kıbrıs Rum Yönetimi ^(*)
<i>Para Birimi</i>	: Drahmi ^(**)

2. ADANIN COĞRAFİ KONUMU VE DÜNYA ÜZERİNDEKİ YERİ

* 16 Nisan 2003 tarihinde Rum kesimi AB'ye girerken Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla antlaşmayı imzaladı.

** Rum kesimini AB'ye girmesiyle (16 Nisan 2003) yeni para birimi Yunanistan'da EURO olarak değişecektir.

Kıbrıs, Doğu Akdeniz yer almakta olup Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Yüzölçümü 9 25 km² dir. Adanın doğudan batıya uzunluğu 225 km² ve kuzeyden güneye genişliği 93 km² dir. Türkiye'ye 71 km², Suriye'ye 98 km², Mısır'a 384 km², Yunanistan'a 900 km² olmakla birlikte diğer komşuları; Lübnan, İsrail ve Ürdün'dür.

Kıbrıs'ın koordinatları

Enlem	Boylam
34° 33 ' K	32° 17 ' D
35° 42 ' K	35° 42 ' D ⁽¹¹⁾

I.BÖLÜM

YUNANİSTAN'IN BAĞIMSIZLIĞINI KAZANMASI

A.BAĞIMSIZLIK ÖNCESİ DURUM

Yunanistan tarih boyunca tam anlamıyla bir devlet olamamıştır. Yunan milleti M.Ö. 8.yüzyılda İtalya'dan göç eden Graeci kabilesi ile, milattan 300 yıl önce Mezopotamya'dan deniz yolu ile Yunanistan'a geçip yerleşen yerli halkın kaynaşmasından oluşmuştur. Makedonya Kralı Büyük İskender M.Ö. 4.yüzyılda Yunanlıları hakimiyeti altına almış, M.Ö.2.yüzyılda da Roma İmparatorluğunun eline geçmişlerdir. M.S.395 yılından itibaren de Bizans İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalmış ve bu İmparatorluğun bir vilayeti olmuştur.⁽¹⁾

Yunanlı tarihçi Papparigopulos gerçek Yunanlıların yeryüzünden silinişlerini ve yeni Yunanlının doğuşunu şöyle belirtmektedir:

¹¹ Zehra Cerrahoğlu, **Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu İle İlgili Olarak Yapılan Toplumlar Arası Görüşmeler(1968-1990)**, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, Haziran 1998, s.2-3.

¹ Harp Akademileri Komutanlığı, **Türk-Yunan İlişkilerini Dünü/Bugünü/Yarını**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, Nisan 1994, s.19.

Safkan Yunanlılar, M.S.146'da Romalıların, Korent'i işgal ve tahrip etmeleriyle yeryüzünden silinmişlerdir. M.S.6.yüzyılda kuzey ve batıdan, Yunan Yarımadası'na akan "Slav", "Arnavut", "Ulah" ve "Bulgarlar"⁽²⁾ bölgeye yayılmışlardı. Slavlar; Makedonya, Epir, Theselya, Rumeli ve Peloponese; Arnavutlar; Atina, Korent, Mani, Theselya ve Ege Adalarına; Ulahlar; Theselya, Rumeli, Yediada ve Ege Adalarına göç ettiler.⁽³⁾ Daha sonra Romalılar geldi ve nihayet Bizans'ın bir ili oldu. 1204'te Haçlı Ordusu burayı Bizanslılardan ayırıp parçalara böldü ve Avrupalı Feodal Kontlar ve Baronlar tarafından 250 yıl yönetildi. Türkler 1453'te İstanbul'u fethettiklerinde durum böyle idi. Gerçek Yunan Devletlerinin sonuncusu tarihten silindikten ve 1300 sene bu topraklar sahipsiz, yağmacıların elinde kaldıktan sonra, Türkler burayı Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisine alarak 400 yıldan fazla İmparatorluğun bir parçası olarak muhafaza ettiler.⁽⁴⁾

Bugün Yunanistan'da yaşayan etnik topluluklar şöyle sıralanmaktadır: Makedonlar, Arnavutlar, Epirililer, Ispartalılar, Yediadalılar, Anadoluşular, Ulahlar, Giritliler, Oniki Adalılar, Pontuslular, İzmirililer, İstanbullular, vs.

Yukarıda sayılan etnik topluluklar hiçbir zaman kendilerini bir milletin fertleri olarak hissetmemişlerdir. Ortodoks Kilisesi'nin zoru ile "Yunanlılık Örtüsü" altına girmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kendileri Rum olarak adlandırılmış ve bu şekilde ayrılmışlardır.

Bağımsızlıklarına kavuştukları tarihe kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun kendilerine sağladığı her türlü imkanlardan yararlanmış bu imkanlar diğer Hıristiyan uyruklara sağlanmamıştır.

İstanbul'un fethinden ilk isyanın başlaması kadar (1453 – 1821) olan 400 yıllık sürede Rumlara tanınan ayrıcalıklar arşivlerde ve siyasi tarih kitaplarında şöyle sıralanmaktadır:

Rumlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun hemen her tarafına yayılmıştır. Ancak, yoğun olarak Mora, Theselya ve Ege Adalarında bulunuyorlardı. Bunlar, Orta Çağlardan beri bir ulus niteliğinden yoksundular. Aralarındaki ortak bağ sadece Ortodoks Kilisesi ve dilleriydi.

² Uluslararası İlişkiler Ajansı (İNAF), **Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu**, İstanbul, Kervan Kitapçılık, 1991, s.15.

³ Cem Başar, **Yunan Oyunu**, İstanbul, V Yayınları, 1988, s.27.

⁴ Uluslararası İlişkiler Ajansı (İNAF), **a.g.e.**, s.15.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Rumların diğer Hıristiyan uyruklara göre özel bir durumları vardı.Devlet-i Aliye, diğerlerine kapalı olduğu halde; Divan Tercümanlığı, Eflak-Boğdan Beylerbeyliği gibi yüksek ve gizliliği fazla olan görevler bunlara, Rumlara verilmiştir.Rum Patrikhanesine verilen ayrıcalıklar sonunda ise Rumlar, zamanla bütün Ortodoks yani, Bulgar, Sırp, Arnavut Kiliselerinin yüksek mevkilerine yerleşmişlerdir.Öyle ki, Balkanlardaki Piskoposlukların hemen hepsinde de yerini almıştı. Böylece, Rumlar Balkanlar'da diğer Hıristiyan topluluklara göre önceliği olan bir konumda idiler.

Rum köylüsüne ise gayet geniş görüşlü, adaletli bir yönetim verilmişti. Din ve dil özgürlüğüne sahipler. Toprak üstünde mülkiyet hakkı sağlanmıştı. Refah ve güvenlik içinde yaşamaları için ortam sağlanmıştı. 19.yüzyıl başlarında Rum köylüsünün, Batı Avrupa köylüsünden çok daha refah içerisinde olduğu, yine Batı Tarihçileri tarafından belirtilmektedir.

Yine yakınçağ başlarına gelindiğinde şehirlerde, kıyılarda ve adalarda yaşayan Rum tüccar ve gemicilerinin durumu çok daha iyi halde bulunuyordu. Genel olarak, uyruğunda yaşayanlara iyi davranan III.Selim (1789-1807) döneminde, Rumlar nüfus, servet ve uygarlık bakımından gelişmişlerdi. Bu dönemde Avrupalılar arasındaki İhtilal Savaşları'ndan yararlanarak, tarafsız kalan Osmanlı bayrağı altında, deniz ticaretini güçlendirmişler ve adeta Akdeniz ticaretini ele geçirmişlerdi. Bu arada 1779'da Rum tüccarları, gemilerine Rus bayrağı çekme ve Rus Konsolosluklarının koruyuculuğundan yararlanma ayrıcalığını sağlamışlardır. Böylece bir nevi "Çifte Vatandaşlık" statükosundan da yararlanılarak, Güney Rusya'dan Batı Avrupa'ya kadar ticaret yapıyorlardı. Marsilya, Tiriye, Londra, Liverpool ve Odesa'da pek çok Rum tüccar bulunuyordu. 1816 yılında, Rumların bu ticareti yapmalarını sağlayan 600 civarında ticaret gemileri vardı. Bu gemiler, kendilerini görünüşte Kuzey Afrika korsanlarına karşı korumak için silahlandırılmıştı.⁽⁵⁾

Görüldüğü üzere Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki Rumların durumu çok iyi idi. Ancak, kendilerine yıllar boyunca bu iyi olanakları sağlayan Osmanlı İmparatorluğu zayıflamaya başlamıştı. Bunu fırsat bilen Rumlar, yabancı

⁵ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih**, İstanbul, 'y.y.', 1986, s.106.

devletlerinin de yardımı ile Osmanlı İmparatorluğuna karşı derhal harekete geçerek isyan ettiler.⁽⁶⁾ Osmanlı İmparatorluğunun azınlıklara yönelik yaklaşımı içerisinde Rum/Yunanlıların ayrıcalıklı konumları, Osmanlı İmparatorluğunun gerileme sürecine girmesiyle değişim geçirmeye başlamıştır. 1789 Fransız Devriminin yaymaya başladığı vatandaşlık hakları ve ulusçuluk anlayışı, farklı etnik ve dinsel toplulukları bünyesinde barındıran ve üstelik sosyo-ekonomik açıdan gerilemeye başlayan Osmanlı İmparatorluğunda da etkisini göstermişti. Bu bağlamda, Avrupa ile yakın ilişkileri bulunan Balkan halkları arasında ulusçu yaklaşımlar yaygınlık kazanmaya başlamıştır.⁽⁷⁾

B. İSYAN HAREKETLERİ VE YUNAN KRALLIĞI'NIN KURULMASI

1. İSYANLARIN IKIş SEBEPLER

Yunan isyanının çıkışı ve başarıya ulaşmasında en önemli faktör Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki gelişmelere ayak uyduramayarak zayıflaması ve bu çerçevede Avrupalı Devletlerin Osmanlı'yı parçalama yönündeki çalışmalarını söyleyebiliriz. Bunun yanında bu isyan hareketlerinin çıkışının diğer sebepleri şunlardır:

- 1) Ulusçuluk akımlarının Rumlar arasında yayılması
- 2) Rum aydınlarının bağımsızlık için alışmaları
- 3) Avrupalı aydınların alışmaları
- 4) Filik-i Eterniya ile Etnik-i Eterniya Cemiyetleri'nin kurulması ve alışması
- 5) Tepedelenli Ali Paşanın isyanı

2.İSYANLARIN GELİşMESİ

1821'de başlayan ve yaklaşık 10 yıl süren Yunan ayaklanmaları kabaca iki devreye ayrılabilir. İlk devredeki olaylar Osmanlı

⁶ Harp Akademileri Komutanlığı, **a.g.e.**, s.21.

⁷ Fuat Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri**, Stratejik Araştırma ve Etütler Milli Komitesi(SAEMK), Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001, s.11.

İmparatorluğu'nun bir iç meselesi halinde seyretmiş ve Osmanlı İmparatorluğu bu ayaklanmaları Avrupa Devletleri'nin müdahalesini önlemek için çeşitli askeri çalışmalarla isyanı bastırmak yolunda bir siyaset gütmüştür. İsyanların ikinci devresinde ise bu isyan hareketleri milletler arası bir boyut kazanmış ve Avrupalılar böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun içişlerine müdahale imkanı bulmuşlardır.

Mora' da 12 Şubat 1821 tarihinde, Başpiskopos Germanaos'un yönettiği 10000 kişilik bir asi grubu, Patras Kalesi'ni kuşatmaya teşebbüs etmiş ve böylece ilk Yunan, aynı zamanda, azınlık ayaklanması başlamıştı. Yunan ihtilali Eğriboz Adası Sisam Adası ile Atina bölgesinde, Makedonya'ya ve özellikle Girit Adası'na da sıçramıştı. İsyanlılar, Tripolitse Kalesi'ne yaptıkları taarruz sonucu 5 Ekim 1821 tarihinde bu kaleyi ele geçirmeye muvaffak oldular ve 8 000 Türkü şehit ettiler; 1822 yılı başında da kendi kendilerine "Yunan Hükümeti"ni kurdular.⁽⁸⁾

Filik-i Eterniya örgütünün Rusya bölümünün başına Çar'ın savaş yaveri Aleksandır Ypsilanti getirilmişti. Mora'daki Yunan ayaklanmasını işte bu Aleksandır Ypsilanti başlatmıştı.⁽⁹⁾ Osmanlı bu isyanlar karşısında sert tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin başında isyanın örgütleyicisi olduğu ispatlanan Fener Rum Patriği, **V. GREGORİOS** 'un patrikhane kapısında idam edilmesi gelmektedir. Rusya Osmanlı'nın bu tutumuna sert bir şekilde karşı çıkmıştır.

Bu arada pek çok maceraperest Rumlara destek vermek ve **UYGAR HELENLERİ** Müslümanların elinden kurtarmak için Yunanistan'a gelmiştir. Ayaklanmalar devam ederken Yunanlılar **22 Ocak 1822**'de "**BAĞIMSIZLIK BEYANNAMESİ**" ve daha sonraları "**EPİDOUROS ANAYASASI**" diye anılan bir anayasayı kabul ettiler ve bunu dünya devletlerine ilan ettiler.⁽¹⁰⁾ Bu siyasi harekete önceleri büyük devletler sessiz kalmışlar ancak daha sonra İngilizler Rusya'nın faaliyetlerini de göz önünde tutarak 1823 martında Yunan

⁸ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı, **Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1985, s.22-23.

⁹ Fahir Armaoğlu, **19 yy Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Ankara, 'y.y.', 1997, s.167.

¹⁰ M.Murat Hatipoğlu, **Türk-Yunan İlişkilerini 101 Yılı(1821-1922)**, Ankara, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1998, s.17.

çetelerini “ **MUHARİB TARAF** ”olarak tanıdı. Bu hareket Fransa ve Rusya tarafından da tasvip edilince üç büyük devlet ile Bab-ı Ali'nin arası açıldı ve bu devletlerin elçileri İstanbul 'dan ayrıldılar. Böylece Rumların isyan hareketi uluslararası bir boyut kazanmış oldu.

Avrupa devletlerinin Rum isyanını tanınmasıyla uluslararası boyut kazanan bu hareket **4 Nisan 1826** da kabul edilen **Petersburg Protokolü** ile son buldu. İngilizler ile imzalanan bu protokol diğer Avrupa devletlerine de bildirildi. (Avusturya, Prusya, Fransa) Avrupa Devletleri bu protokolle Osmanlı'nın Rum isyancıları tamamen yok etmesini ve engellemek istemişlerdir.

Bu protokol özetle Yunanistan'a özerklik verilmesini ve bütün Türklerin Yunanistan'dan çıkmasını ihtiva ediyordu. Böylece Yunanistan Devleti kurulmak isteniyordu. Osmanlı'nın bu istekleri geri çevirmesi üzerine **Londra Protokolü**'ne imza atan üç devlet (Fransa, Rusya, İngiltere) Osmanlı İmparatorluğu'na baskı yapmaya başladılar. Bu baskılar sırasında Fransız - Rus gemilerinden oluşan bir filo Navarin'de Osmanlı donanmasını yakmış ve uluslararası arenada yalnız kalan Osmanlı'nın sulh önerisi ile çatışmalar **14 Eylül 1829** da **Edirne Anlaşması** ile son bulmuştur. Antlaşma şartları şu şekildedir:

1. Rusya, Tuna Nehri'nin ağzındaki adalar hariç olmak üzere, Rumeli'de işgal ettiği yerlerden çekilecek ve Prut Nehri savaştan önce olduğu gibi, iki devlet arasında sınır olacaktı.
2. Osmanlı İmparatorluğu Gürcistan ve Kafkasya'daki diğer yerlerin Rusya'ya ait olduğunu kabul ediyordu. Buna karşılık Rusya, Ahıska, Poti, Anapa hariç doğudaki işgal ettiği yerleri iade edecekti.
3. Sırbistan'a ve Eflak-Boğdan'a daha önce verilmiş olan haklar yenileniyor ve genişletiliyordu. Bundan böyle Eflak- Boğdan voyvodaları bu makama hayatları boyunca atanacaklar ve bu topraklar Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı kalmakla beraber Türkler buraları terk edeceklerdi.
4. Rus ticaret gemileri boğazlardan serbest olarak geçebilecekler ve Ruslar Osmanlı topraklarında ticaret yapabileceklerdi.

5. Osmanlı İmparatorluğu, Rusya, İngiltere ve Fransa'nın Londra da 6 Temmuz 1827'de ve buna dayalı olarak yine Londra'da 22 Mart 1829'da aralarında yaptıkları, Yunanistan Devleti'nin kurulmasını ve bağımsızlığını ön gören anlaşma ve protokolü kabul edecekti.(Madde 10)
6. Osmanlı İmparatorluğu Rusya'ya 10 milyon Düka altın savaş tazminatı ödeyecekti.⁽¹¹⁾

3. YUNANİSTAN DEVLETİ'NİN KURULMASI

Edirne Anlaşması Osmanlı İmparatorluğu'nun 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması'ndan sonra imzaladığı en ağır anlaşmadır. Bu anlaşma ile Osmanlı Devleti Petersburg Protokolünü kabul etmiştir. Böylece dünyada milli nitelikli ilk Yunan Devleti kurulmuştur. Edirne Anlaşması'ndan 5 ay sonra 3 Şubat 1830 tarihinde İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanan yeni Londra Protokolü ile bağımsız Yunan Devleti'nin kurulduğu ilan edildi⁽¹²⁾.**(Bkz.:Harita 1)** Böylece 1821'de başlayan Rum isyanı Yunanistan'ın kurulmasıyla son buldu. Londra protokolü ile Yunanistan sınırları içerisinde kalan Müslüman toplumun azınlık hakları garanti altına alınmaya çalışılmıştır. 1912-13 Balkan Savaşlarıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak kayıtlarından Yunanistan sürekli olarak genişleyen taraf olarak kazançlı çıkmıştır. Bu çerçevede yeni kitlesel göçler yaşanırken, azınlıklar sorunu giderek daha derinleşmiştir. Bu bağlamda, Yunanistan'ın dış politikasında uzun dönemli etkileri gözlenen “ Megali İdea” politikasını bu dönemde hızlı bir gelişme gösterdiği söylenebilir.⁽¹³⁾

İşte yukarıda belirttiğimiz gibi, 1830 yılında zamanın büyük devletleri İngiltere, Fransa ve Rusya'nın kendi aralarında imzaladıkları Londra Protokolleri (6 Temmuz 1827 ve 3 Şubat 1830) ile küçük bir krallığa kavuşturan Yunanlılar, bunu milli hareketlerinin ilk aşaması olarak değerlendirmişler ve bu devletin sınırları dışında, Rumca konuşan nüfusun da

¹¹ Harp Akademileri Komutanlığı, **a.g.e.**, s.23-24.

¹² M.Murat Hatipoğlu, **a.g.e.**, s.19.

¹³ Fuat Aksu, **a.g.e.**, s.11.

üzerinde yaşadığı topraklarla birlikte Yunan Krallığı'na katılması, Yunanistan'la birleşmesi yani ENOSİS fikrinden hareketle, aralıksız olarak ENOSİS aşamaları ile “Megali İdea” bütününe varmaya çalışmışlardır.⁽¹⁴⁾ Bu protokol imzalandığı zaman bu sınırları ne Yunanlılar ne de Osmanlılar kabul etti. Yunanlılar bu protokolün tespit ettiği toprakları küçük Osmanlı İmparatorluğu ise çok bulmuştur.⁽¹⁵⁾ (Bkz.: Harita 2)

C. YUNANİSTAN'IN KURULMASINDA CEMİYET FAALİYETLERİ

1. CEMİYET SLOGANLARI

1814 yılında kurulup 1876 ya kadar faaliyet gösteren Filik-i Eterniya **Megali İdea**'nın ilk hedeflerini açıklamış ondan sonra kurulan Etnik-i Eterniya da bu hedefleri aynen benimsemiştir.

a. FİLİK-İ ETERNİYA

1814 de iki Rum bir Bulgar tarafından kurulan cemiyetin sloganı Doğu Roma İmparatorluğu'nu yeniden ihya etmek ve Ayasofya'ya putu dikmekti. Bu gayeye ulaşabilmek için yapılacak ilk iş Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan Hıristiyan halkı silahlandırmak ve Rumları birleştirmektir. Daha önce de değinildiği üzere Yunan faaliyetlerini düzenleyip Rumlar arasında mücadelede birlik ve beraberliği kurmak amacıyla ilk kurulan cemiyet (1814) Filik-i Eterniya'dır. Faaliyetlerini 1876 yılına kadar sürdürmüştür. Bundan 16 yıl sonra aynı amaçla 12 Kasım 1894 tarihinde Etnik-i Eterniya Cemiyeti kurulmuştur. Ben de konuyu işlerken sıralamayı dikkate alarak isimleri ayrı ayrı kullandım. Aynı programı uyguladıkları için bir çok kaynakta iki cemiyetin faaliyetleri aynı başlık adı altında verilir. Bu da karışıklıklara sebebiyet verebilmektedir.

¹⁴ M.Murat Hatipoğlu, **a.g.e.**, s.30.

¹⁵ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.185.

(1) FİLİK-İ ETERNİYA CEMİYETİNİN FAALİYET PROGRAMLARI

- 1) Yunan milletinin tam istiklalinin temini
- 2) Batı Trakya ve Selanik 'in Yunanistan'a ilhakı
- 3) Ege adalarının Yunanistan'a ilhakı
- 4) 12 adanın Yunanistan'a ilhakı
- 5) Girit adasının Yunanistan'a ilhakı
- 6) Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakı
- 7) Pontus Rum Devleti'nin kurulması
- 8) Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı
- 9) İmroz ve Bozcaada'nın Yunanistan'a ilhakı
- 10) İstanbul işgal edilerek, Doğu Roma imparatorluğunun yeniden kurulması ve Megali İdea'nın gerçekleşmesi.⁽¹⁶⁾

Faaliyet programından da anlaşılacağı gibi bu cemiyet ve mensupları tam bir Türk düşmanı olarak toplanmışlar ve amaçları da Türkleri yurtlarından kovup Roma'nın tekrar ihtişamla yükselmesini sağlamaktı. Yunanistan'ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra cemiyet faaliyetlerini uluslararası arenada iyice yoğunlaştırmıştır.

b. ETNİK-İ ETERNİYA CEMİYETİ

12 Kasım 1894 tarihinde 14 genç subay tarafından Atina'da kurulan ve başlangıçta sadece genç subaylara açık olan Etnik-i Eterniya'nın kuruluş sebebi üç noktaya dayandırılmaktadır. Bunlar:

1. Bulgaristan'ın İç Makedonya İhtilal Örgütü- İMRO komitacıları ile Makedonya'da giriştiği tedhiş eylemleri ve Rumların zarar görmeleri,

¹⁶ Nurettin Türsan, **Yunanistan Sorunu**, Ankara, 't.y.', s.40 ; Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı, **a.g.e.**, s.43.

2. Avrupalı büyük devletlerin alacaklı olarak Yunan hükümetini iflas ettirmeleri,
3. Politikacıların ve sarayın orduya gereken önemi vermemeleri, ülke savunmasında ihmalkar davranmaları,⁽¹⁷⁾

Bunlar, sözde sebepler, cemiyetin asıl kuruluş gayesi ise 1876'da kapanan Filik-i Eterniya'nın ülkülerini devam ettirmek ve Türk düşmanlığını zinde tutmak ki Cemiyet yüzündeki son maskeyi 1896 da yayınladığı bir bildiri ile düşmüştür.

(1) ETNİK-İ ETERNİYA'NIN 1896'DA YAYINLADIĞI BİLDİRİ

1) Ezeli ve ebedi düşmanımız Türklendir.

2) Yunan milleti bağımsızlığını kazanmakla önemli bir kazanç elde edemedi. Milletinin büyük bir kısmı Türklerin boyunduruğu altında kaldı. Bu vatandaşlarımızı kurtarmak hepimizin görevidir.

3) Megali İdea'yı gerçekleştirebilmek için bu esastır .

4) Gayeye varmak için gizliliğe olağan üstü dikkat edilmesi gereklidir.

(Etnik-i Eterniya cemiyetini ilk kuranlar, gizlilik konusunda İstanbul'daki mason birliği ile temasa geçip onlardan gizli girişimlerde nasıl bulunacağı konusunda bilgi almışlardır.)

5) Yunanistan'da parti mücadeleleri ve fikir ayrılıkları kesin olarak terk edilmelidir .

6) Bütün Rum milletinin Etnik-i Eterniya bayrağı altında toplanması yüksek çıkarlarımız gereğidir .

7) Megali İdea 'nın gerçekleşebilmesi için her türlü vasıtaya başvurulacaktır.

8) Etnik-i Eterniya Rum halkını bütünü ile silahlandıracaktır .

9) Mukadder olan zamanın gelmesinden sonra ezeli ve ebedi düşmanımız olan Türklere taarruz edilecektir.

¹⁷ M.Murat Hatipoğlu, a.g.e., s.37-38.

(Kurtuluş savaşında bunu denediler ama başaramadılar.)

10) Ezeli ve ebedi düşmanımız olan Türkler'e karşı Yunanistan, hariçten hiçbir yardım beklemeyecek ve yalnız kendine güvenecektir .

11) Etnik-i Eterniya doğuda birçok karışıklar çıkaracaktır. Bu takdirde hükümet ilgisiz kalırsa Etnik-i Eterniya hükümete görevini bildirecektir .

12) Politik fırsatlardan yararlanma Etnik-i Eterniyanın baş görevidir.

13) Etnik-i Eterniya bütün Rum zenginlerini örgüte yardıma davet eder **14)** Sonsuz bir kuvvete sahip ve mali olan Helenizm kuvvetine inanarak eski ve ebedi düşmanımız Türklere karşı büyük düşmanlık hareketlerine başlayalım.

15) Etnik-i Eterniya hiçbir siyasi partiye tabi olamadığı gibi hiçbir siyasi partinin de emrinde değildir.

16) Şayet hükümet Rumların üzerine eğilmezse Etnik-i Eterniya hükümeti görevini yapmaya zorlayacaktır.

17) Tanrının yardımı ile Megali İdea muhakkak surette gerçekleşecektir.⁽¹⁸⁾ (İnanç haline gelmiş)

Bu cemiyet faaliyetlerini 15 Mart 1917 Bolşevik İhtilali'ne kadar sürdürmüş, bundan sonra görevi İstanbul Patrikhanesi'nin de desteği ile kurulan Mavri Mira Cemiyeti'ne devretmiştir. Bu yeni örgütün faaliyetlerinde de İstanbul Patrikhanesi'nin önemli çalışmaları vardır.

¹⁸ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı, **a.g.e.**, s.61-63.

II. BÖLÜM

MEGALİ İDEA TEZİ

A. MEGALİ İDEA'NIN DOĞUŞU

Esasında Megali İdea 1787 senesinde Kerson'da Rus çarıçesi II. Katerina ile Avusturya imparatoru II. Jozefin hazırladıkları ve “İstanbul merkez olmak üzere yeni bir Bizans İmparatorluğu kurmayı” amaçlayan “Grek Projesinin” devamı niteliğindedir.⁽¹⁾ Türk düşmanlığıyla beslenmiş ve büyümüş olan "**Megali İdea**" politikasını Yunanlıların bizzat kendi ağızlarından tanımlamak gerekir. Tarihçi *Panayotis Koyarsan* Megali İdeayı şu şekilde tanımlamaktadır:

*"Yunanistan'ın siyasi ve sosyal liderleri her dönemde ülkenin varolabilmesi için bir milli ideolojiye sahip olması gerektiğine inanıyorlardı. Böylece Yunan milletini her an yeni mücadelelere hazır tutacak, halledilemeyen ekonomik problemlere karşı hiç kimse vatan haini damgası yememek için muhalefette bulunmayacaktı. Kısacası Megali İdea, Yunan iç ve dış politikasının canıdır. Milli hedefe ulaşmanın dışında her şey yönetim eğitim imar bekleyebilirdi. Böylece Türk sınırları içinde bulunan toprakların milli hedef olarak gösterilmesi "**Milli İdeoloji'nin**" doğmasına yol açmıştır.*

*Bu milli ideolojinin adı "**Megali İdea İdeolojisi**" idi .Böylece ülkenin siyasi, askeri, dini ve sosyal liderlerinin her şeyi bir kenara iterek bu hedefe yönelmeleri devlet kuruluşları içinde megali idea faaliyetlerinin başlamasına yol açmıştı .Bu genel yönelmeye paralel olarak Yunanistan'ın talep ettiği Türk topraklarında yaşayan Rumların örgütlenmesine geçildi .Böylece Türk'ün varlığı Yunanistan'ın siyasi yaşamında kral , ordu ve politikacılar tarafından istismar edildi."⁽²⁾*

¹ Ali Güler, **İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları**, Ankara, 'y.y.', 1998, s.2-3.

² Uluslararası İlişkiler Ajansı (İNAF), **Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu**, İstanbul, Kervan Kitapçılık, 1991, s.10.

B. MEGALİ İDEA İDEOLOJİSİ'NİN KAYNAĞI

Yunanistan bağımsızlığını kazandığı günden itibaren bir megalı idea ideolojisini devlet ilkesi olarak yürürlüğe koymuş hatta zaman zaman hedeflerinin en sonuncusu olan Bizans İmparatorluğu'nu diriltmek gibi ütöpik düşüncelerin peşinde koşmuştur. Megalı ideanın program ve hedeflerini belirleyen iki büyük faktör vardır: Bunlardan biri 1814-1876 tarihleri arasında faaliyet gösteren “Filik-i Eterniya” (Dostluk Cemiyeti) nin programı diğeri ise Venizelos’un “Büyük Yunanistan Programı”dır.

Filik-i Eterniya'nın hedefi Yunanlılara müstakil bir ülke sağlamak , Batı Trakya , Selanik, Ege Adaları ile Yunanistanı ilhak etmek, On iki ada , Girit , Batı Anadolu ,Makedonya ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak ,Pontus Rum Devleti'ni yeniden kurmak ve nihayet İstanbul'u ele geçirerek Bizans İmparatorluğu'nu yeniden diriltmekti.⁽³⁾

Venizolos programına göre ise; Ege denizi bir “Yunan denizi” olacak iki kıtaya uzanan ve beş denize açılan Yunanistan gerçekleşecek, Yunanistan'ın bir ayağı Avrupa'da bir ayağı Asya'da olacak ve Bizans İmparatorluğu yeniden kurulacak.⁽⁴⁾

Biz Türk milleti olarak ne kadar da bu hedefler hiçbir zaman gerçekleşmeyecek destekte göz önünde tutulması gereken bir gerçek vardır ki ,o da Yunanistan'ın kurulduğu tarihten itibaren bu hedeflerin bir kısmına ulaşmış olmasıdır.

Yunanistan'ın kendi topraklarına kattığı hedefleri ve halen gerçekleştirmeye çalıştığı hedefleri şu şekilde sıralayabiliriz;

C. MEGALİ İDEA'IN HEDEFLERİ

³ Ali Güler, **a.g.e.**, s.2-3.

⁴ Uluslararası İlişkiler Ajansı(İNAF), **a.g.e.**, s.2-3.

HEDEF

A) Makedonya ve Theselya'nın ilhaki

B) Batı Trakya ve Selanik'in ilhaki

C) Ege Adaları'nın ilhaki

D) On iki Ada'nın ilhaki

E) Batı Anadolu'nun ilhaki

F) Kıbrıs Adası'nın ilhaki

G) Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ilhaki

H) İstanbul'un ele geçirilmesi ve Bizans İmparatorluğu'nun yeniden Canlandırması (Bkz.: harita 6)

SONUÇ

Amaca ulaşıldı

Amaca ulaşıldı.

Amaca ulaşıldı.

Amaca ulaşıldı.

Anadolu'nun işgali 1922'de hezimetle sonuçlandı.

1974'de Yunan saldırısı önlendi.

Şu sıralarda hayali "Pontus Rum Devleti"ni kurmak için Atina faaliyet halindedir.

Bu bir hayal ise de bugün buna inanlar vardır .

Tablodan da anlaşılacağı gibi Yunanistan kuruluşundan itibaren sürdürdüğü yayılcı politikası sayesinde 1828' de 47.516 km² toprağa ve bir milyona yakın nüfusa sahipken 1948'de 132.562 km² toprağa ve sekiz milyon nüfusa sahip olmuştur. Yani Yunanistan 120 yılda 85046 km² toprak yedi milyon nüfus kazanarak kurulduğu yılın sekiz katı büyüklükte bir devlet olmuştur. (BkZ.:Haritalar 2,3,4,5) Bu kazancın hemen hemen hepsi Osmanlı İmparatorluğu topraklarından sağlanmıştır.⁽⁵⁾

III.BÖLÜM

İKİ ÜLKE ARASINDAKİ TEMEL SORUNLAR VE TARAFLARIN SORUNLARA YAKLAŞIM

⁵ Harp Akademi Komutanlığı, **Türk-Yunan İlişkilerinin Dünü/Bugünü/Yarını**, İstanbul, Harp Akademi Basımevi, Nisan 1994, s.44.

Bu bölümde, Türkiye ve Yunanistan arasında sorun olarak görülen ve ilişkilerin çatışmacı bir hal almasına neden olan sorunlar ele alınacaktır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların büyük bir çoğunlu hala geçerli olan Lozan Barış Antlaşması ile halledilmiş, ilişkilerde denge kurulmuştu. Ancak, günümüzde dengeden söz etmek mümkün değil.

Her iki ülkenin de birbiriyle birden fazla sorunu bulunmaktadır. Bu sorunlar çetelesinden bir tanesindeki hareketlik hepsini etkilemekte, daha sorunu başlarken içinden çıkılmaz. Bu da, iki ülke arasında güven ortamının oluşmasına engel olmaktadır.

İki ülke arasında, statü saptanırken her iki tarafta da azınlıkların bırakılmış olması, Ege Denizi'nin coğrafi ve jeolojik açıdan uluslar arası deniz hukukunun getirmiş olduğu genel hükümlerin uygulanamayacağı bir karakteristik özelliğe sahip olması, Türk-Yunan karasularını belirsizliği gibi sorunların hukukla çözülemeyeceğinin getirmiş olduğu artı soruna bir de Yunanistan'ın Megali İdea ve ENOSİS politikaları eklenince sorunların çözümü de imkansızlaşmaktadır. Uluslar arası hukukun bile aciz kaldığı bu sorunların geriye bir tek çözümü kalıyordu o da karşılıklı güven duygusudur.

Türk-Yunan sorunlarına geçmeden önce vurgulanması gereken diğer bir nokta ise tarafların aralarındaki sorunları nasıl nitelendirdikleridir. İki ülke arasında yapılan diplomatik girişimler sırasında, tarafların uzlaşmazlık konularını hangi noktalar üzerinde yoğunlaşmış olduğu üzerinde bile çoğu kez anlaşamamaktadırlar. Örneğin, Türkiye Lozan Antlaşması hükümlerinin Batı Trakya Türk azınlığına tanımış olduğu hakları ve getirmiş olduğu yükümlülükleri Yunanistan'dan istediğinde; Yunanistan, Lozan'da azınlıkların etnik değil, dinsel kimliklerinin esas alınmasına dayanarak Türkiye'yi yapay bir azınlık sorunu yaratmak ve kendi iç işlerine karışmakla suçlayabilmektedir. Bir diğer yaklaşım farklılığı ise görüşmelere başlaması konusunda çıkmaktadır; Yunanistan, önce Kıbrıs Sorununa bir çözüm bulduktan sonra Ege Denizi üzerinde çıkan sorunları çözmeye razı olmaktadır. Türkiye ise BM Genel Sekreteri gözetiminde devam eden gelişmelerin her iki

devlet tarafından da desteklenmesi gerektiğinden hareket ederek iki ülkenin de doğrudan taraf olmadığı Kıbrıs Sorununu bir tarafa bırakarak Ege Denizi'nde gerginliğe neden olan asıl sorunlara çözüm bulunması gerektiğini savunmaktadır.⁽¹⁾

Anlaşmazlıkların temelinde ise her zaman kendisini hissettiren Yunan Emperyalizmidir. İlişkilerin iyi olduğu dönemlerde bu gizlenmekte kısa bir süre sonra da çeşitli alanlarda karşımıza çıkmaktadır.

Dağılan Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerine kurulmuş olan ve tarihi açıdan Osmanlının devamı sayılan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan itibaren uyguladığı **“Yurtta Sulh Cihanda Sulh”** politikasına rağmen Yunanlılar tarihi emellerinden vazgeçmemişlerdir. Bu da Türkiye Cumhuriyeti ile Yunan Devleti arasındaki ilişkilerin devamlı olarak gergin olmasına sebep olmuştur. Bugün **Yunanistan ile Türkiye arasında olan sorunları şu şekilde sıralayabiliriz :**

- 1) Ege denizi sorunu,**
 - a) Kara suları ve kıta sahanlığı,**
 - b) Hava sahası (FIR),**
 - c) Gayri askeri statüdeki Ege adalarının silahlandırılması,**
 - d) Rogers anlaşması uygulaması ,**
- 2) Azınlıkların durumu,**
- 3) Kıbrıs sorunu,**

A. EGE SORUNU

Ege, Türkiye ve Yunanistan'ın ortak denizi olmakla birlikte uluslar arası sivil ve askeri çok önemli bir geçiş yoludur. Bunun yanında dünya bölge stratejisindeki jeopolitik konumu bu bölge üzerindeki hassasiyeti artırır.⁽²⁾ Ege denizinin bu konumu

¹ Fuat Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri**, Stratejik Araştırma ve Etütler Milli Komitesi(SAEMK), Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001, s.28.

² Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı, **Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1985, s.80.

iki ülkenin de bu bölge üzerinde milli çıkarları öne çıkaracak çalışmalarda bulunmasına sebep olmuştur. Türkiye Ege denizindeki haklarını uluslar arası anlaşmalar çerçevesinde korumaya çalışırken Yunan devleti bununla yetinmeyip yapılan anlaşmaları hiçe sayarak Ege denizini kendi kontrolüne almaya çalışmaktadır.

1. EGE KONUSUNDA TÜRK-YUNAN TEZLERİ

TÜRKİYE'YE GÖRE

- 1) Ege adaların ile ilgili 1923 ve 1947 anlaşmalarına sadık kalınmalı ve silahsızlanma ile ilgili maddeler aynen uygulanmalıdır.
- 2) Ege adaları Anadolu'nun uzantısıdır.
- 3) Yunanistan karasularını tek taraflı olarak 12 mile çıkaramaz.
- 4) Kıta sahanlığı konusunu açık olarak kabul etmekte ve sadece iki taraf arasında görüşmeler yoluyla halledebileceğini öne sürmektedir.
- 5) Yunanistan'ın, karasularını tek taraflı 12 mile çıkarmasını, bir savaş gerekçesi olarak göreceğini açıklamıştır.
- 6) Ege'yi yarı kapalı bir deniz kabul etmektedir. Yunanistan'a bu konuyu karşılıklı görüşüp çözümlene teklifinde bulunmuştur.
- 7) Ege adalarının savunması NATO çerçevesi içinde Türkiye ile Yunanistan arasında ortak olarak yapılmaktadır.

YUNANİSTAN'A GÖRE

- 1) 1923 Lozan ve 1947 Paris Anlaşmalarının Ege adalarının "Ege Adaları silahlandırılmaz" şeklindeki maddeleri bugünkü şartlarda geçerli değildir.
- 2) Ege adaları Anadolu'nun uzantısı değildir.
- 3) Yunanistan Ege'deki karasularını 12 mile çıkarmayı kendisine hukuki bir hak sayıyor.
- 4) Ege'de bir kıta sahanlığı konusunun mevcudiyetini kabul etmiyor ve bu konuda diyalogu reddediyor.

5) Karasularını genişletme kararının sadece kendisine ait olduğunu ve bunu istediği zaman yapabileceğini iddia ediyor.

6) Ege için yarı kapalı deniz teorisini kabul etmiyor ve özel statü teklifine reddediyor.

7) Ege'nin bugünkü statüsünde en ufak bir değişikliği kabul etmiyor, Türkiye'ye Ege'de en ufak bir hak tanımıyor.

a. KARASULARI VE KITA SAHANLIĞI

Türkiye ve Yunanistan arasındaki uyuşmazlık konuları içerisinde, ilişkileri bir anda tırmandırabilecek konulardan birini, bu ülkelerin kıyıda oldukları Ege Denizi'nde ulusal karasular sınırını 6 milden 12 mile genişletme çabaları oluşturmaktadır.⁽³⁾ (Bkz.: Harita 7)

Klasik deniz hukukunda karasuları **3 mil** olduğu için, Lozan anlaşmasında 3 mil uzaktaki adalar Türkiye'ye verilmiştir. Ege'deki 3 mil uygulaması 1936' ya kadar sürmüş, bu tarihte Yunanistan faşist İtalya'yı bahane ederek karasularını **6 mile** çıkarmıştır. Türkiye bunu karşısında sessiz kalmış daha doğrusu anlayışla karşılamıştır. Ancak tabii ki Türkiye'nin o dönemdeki yetkili ve sorumlularının Yunanistan'a bu musahamayı gösterirken Türkiye'nin güvenliğini gerekçe gösterip ulusal karasularımızı neden 6 mile çıkartmadıkları anlaşılabilir. Çünkü Türkiye karasularını ancak Yunanistan'dan tam 28 yıl sonra 1964 de 6 mile çıkarmıştır. 1964 yılında kabul edilen 476 sayılı Karasuları Kanunu ile Türk karasularının genişliği 6 mil olarak saptanmış ayrıca karşılık esası kabul edilmiştir. Buna göre Türkiye ulusal karasuları sınırını 6 milden geniş belirlemiş ülkelere karşı, bu ülkelerin kabul etmiş oldukları karasuları sınırını uygulayacaktır. Uygulamada bu ilke, Karadeniz ve Akdeniz'de 12 mil olarak gerçekleşmiştir.

Bugünse Yunanistan yine uluslar arası anlaşmaları hiçe sayarak ve Ege denizine serpiştirilmiş 3602 tane adanın her birinin 12 millik karasuları olduğunu bahane ederek karasularını 12 mile çıkarmak istemektedir. Durum böyle iken eğer Yunanistan bir oldu bittiğe getirerek karasularını 12 mile

³ Fuat Aksu, a.g.e., s.60.

çıkarsa Ege Denizi'nin %71.53'ü Yunanistan hükümrânlığına geçecek ve Ege'deki Türk hakimiyeti kaybolmuş olacaktır.

Bugün Ege'nin % 8,8 Türk karasuları , % 35' i Yunan karasuları ve % 56' sı açık deniz iken 12 mil olduğunda ise Türk karasuları % 10 , Yunan karasuları % 64 , açık denizler ise % 26 oranında olacaktır.⁽⁴⁾ Yani kısacası Yunanistan 180.000 km² daha genişlemiş olacak ve coğrafya kitaplarında bu ülkenin yüzölçümü 300.000 km²' nin üstünde bir rakamla belirtilecektir .⁽⁵⁾

Yunanistan ulusal karasuları sınırını 12 mile genişletme politikasını uluslararası desteklerle de sürdürmektedir. Gerek AB gerekse ABD ile olan ilişkileri çerçevesinde Yunanistan, Ege Denizi'nde ulusal karasularını 12 mile genişletilmesi durumunda, Türkiye ile girişeceği sıcak bir çatışma sırasında uluslar arası destekten yoksun kalmama çabası içerisinde. Nitekim 1976 yılında ABD ve Yunanistan arasında gerçekleştirilen savunma ve işbirliği antlaşmasına ilişkin görüşmeler sırasında Yunanistan Ege denizinde çıkacak bir Türk- Yunan savaşında ABD' nin Yunanistan'na destek vermesini hükme bağlamak istemiştir. AB'ye tam üye olarak katıldıktan sonra ise bu çabalarını AB çerçevesinde sürdürmeye çalışmıştır.

Türkiye'nin tam üye olarak içerisinde yer almadığı AB ile olan sınırlar çerçevesinde düşünüldüğünde Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizindeki sınırlar aynı zamanda AB'nin dış sınırlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Ege'de karasularının 12 mile genişletilmesi , aynı zamanda AB'nin sınırlarının da genişlemesini doğuracaktır. Ancak , Türkiye'nin bu yöndeki bir

⁴ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı, **a.g.e.**, s.84.

⁵ Uluslararası İlişkiler Ajansı (İNAF), **Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu**, İstanbul, Kervan Kitapçılık, 1991, s.14.

uygulamayı savaş nedeni saymakta oluşu , bu olasılığın gerçekleşmesi durumunda Türkiye ile Yunanistan'ı karşı karşıya getireceği gibi, AB'yi de sıcak bir çatışmanın / bunalımın içerisine sürükleyecek niteliktedir.⁽⁶⁾

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri etkilemesi bakımından Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu yakın bir geçmişe sahiptir . Ege Denizi'nde 1960'ların başlarından itibaren Yunanistan'ın Sismografik araştırmalar ve petrol arama faaliyetleri yürütmesine karşın 1 Kasım 1973 tarihinde Türkiye'nin Ege Denizi'nin 27 bölgesinde TPAO'ya petrol arama izni verilmesi, Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir uyuşmazlığa yol açmıştır.⁽⁷⁾

Ege'ye ilişkin Türk-Yunan sorunlarının çözümü kıta sahanlığı sorunu ile yakından ilgilidir. Bu sorunun bir çözüme kavuşması diğer sorunların da çözümüne yol açabilecektir. Kıta sahanlığı tarifi kriterine göre Ege Denizi'nin yarısından fazlasının Türkiye'nin kıta sahanlığı olmasını dikte etmektedir. Ancak, Türkiye, Batı Ege'deki Yunan Adaları'nın mevcudiyetini dikkate alarak, soruna hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde çözüm getirmeyi savunmaktadır . Ancak Yunanistan'ın Anadolu'ya yakın adalara da kıta sahanlığı tanınması gerektiğini yardım etmesinden ve bu iddianın sonunda, Türkiye'nin sadece **6 mil**'lik kara suyuna dayanan dar bir şeride haps olması yattığından, bu soruna bugüne kadar bir çözüm bulunamamıştır.

Yunanistan bu sorunu kendi lehine çevirebilmek için sorunu uluslar arası boyutlara taşımaya çalışmış nitekim sorun Yunanistan tarafından **Uluslar Arası Adalet Divanına** götürülmüş, ancak **Divan vereceği kararın savaş nedeni olabileceği endişesi ile 1978 yılında 'yetersizlik' kararı almıştır.**⁽⁸⁾ Daha önce de 24 Ağustos 1976 tarihinde Güvenlik Konseyi taraflar arasında tercih yapmaktan kaçınmış, uyuşmazlığı ülkelerin doğrudan görüşmeler yoluyla çözmelerini önermişti. Yunanistan ve Türkiye arasındaki bu gerginlik böylece yeni bir boyut kazanmış, gerginliğin sürmesine koşut olarak, taraflar arasında görüşmeler başlamıştır, ancak yine sonuç vermemiştir.

⁶ Fuat Aksu, **a.g.e.**, s.68.

⁷ Fuat Aksu, **a.e.**, s.68.

⁸ Uluslararası İlişkiler Ajansı (İNAF), **a.g.e.**, s.40.

Burada Avrupa devletlerinin Türkiye ile Yunanistan arasında tarafsız kaldıkları zannedile- bilinir, ancak bu kararı vermekle bile taraf olduklarını göstermişlerdir. Çünkü buna benzer birçok davada Türkiye'nin konumunda olan ülkeleri haklı görmüşler ve onların lehinde karar vermişlerdir .Örneğin; Uluslar arası Adalet Divanı Batı Almanya ile Danimarka ve Hollanda arasındaki 1969 tarihli Kuzey Denizi davasında aldığı kararda, **“Kıta Sahanelığı kıtanın doğal bir uzantısıdır.”**⁽⁹⁾ demiştir. Eğer bu kararı esas alırsak, Yunanistan'ın Ege adalarını bahane ederek yapmak istediğı değişiklik hukuken de geçersiz sayılmaktadır. Çünkü **Ege'deki adaların anakaradan kopma oldukları bilimsel olarak da kanıtlanmıştır.**

1980 sonrası dönemde, kesilen ikili ilişkiler bağlamında, Türkiye ve Yunanistan arasında kıta sahanlığı konusunda ortaya çıkan en önemli gerginlik 1987 başlarında Yunanistan'ın Bern Antlaşmasından doğan yükümlülüklerini geçersiz sayarak, Ege Denizi'nde yeniden petrol arama faaliyetlerinde bulunacağını açıklaması olmuştur. Buna karşılık 26 Mart 1987 tarihinde Türkiye de Ege'deki tartışmalı bölgede TPAO'YA petrol arama ruhsatı vermiştir. İlişkiler böylece iyice gerilmiş, sonra NATO Genel Sekreteri Corrington ve ABD'li diplomatların araya girmesiyle bunalım hafifletilmiştir.

Bununla birlikte Aralık 1999'da Helsinki Zirvesi'nde varılan mutabakat sonucu, Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi'ne ilişkin sorunların, uyuşmazlıkların 2004 yılına değin ikili görüşmeler yoluyla çözümlenmesi, çözümlenemediğı taktirde, Uluslar arası Adalet Divanı'na götürülmesine ilişkin sürecin başlatılması kararlaştırılmış bulunmaktadır. Söz konusu tarihe kadar iki ülke arasında uyuşmazlık konularının çözümüne ilişkin görüşmelerin sonuç verip vermeyeceğı belirsiz olmakla birlikte, bu konuda tarafların daha iyimser oldukları söylenebilir.⁽¹⁰⁾

b. FIR (FLIGHT INFORMATION REGION)

⁹ Harp Akademileri Komutanlığı, **a.g.e.**, s.71.

¹⁰ Fuat Aksu, **a.g.e.**, s.80-83.

Uçuş Haberleşme Bilgi Bölgesi veya **Uçuş Bilgi Sahası** (Flight Information Region) anlamına gelen FIR hattı Yunanistan'ın yetkilerini kendi çıkarları doğrultusunda ve hukuk gözetmeksizin kullanması dolayısıyla Türkiye ile Yunanistan arasında sorun olmuştur.

Bu konudaki tartışmalar, özellikle Yunan ulusal karasularının genişliği ile hava sahasının genişliği arasındaki farktan doğmaktadır. Uluslar arası hukuk kuralları, devletlerin egemenliklerine ilişkin hakları düzenlerken devletin egemenliğinin ülkesel toprakları, bu topraklara kıyı oluşturan karasuları ve bütün olarak, bu bölgeler üzerindeki hava sahasını kapsamakta olduğunu hükme bağlamıştır. Kısaca bir devletin karasuları sınırı ile ulusal hava sahasının genişliği aynı olmak zorunda, devletin bu alanlar üzerindeki münhasır egemenlik hakları bulunduğu kabul edilmektedir. **(Bkz.: Harita 8)**

Uluslar Arası Sivil Havacılık Teşkilatı (ICAO) yaptığı çalışmalarla 1952 yılında uçuş bilgi sahasının kontrolünü biraz da Türk makamlarının bu konuya hassasiyetle yaklaşmaması sebebiyle Yunanistan'a vermiştir. Gerçi Türk makamlarının bu konuya sessiz kalmasını bir sebebi de, **FIR hattının sadece sivil uçuşların güvenliğini sağlama, arama kurtarma, yardım gibi konuları kapsayıp devlet ve askeri uçuşları kapsamamasından kaynaklanmaktadır.** Neticede bu kontrol hakkı bir sivil kuruluş tarafından veriliyordu. Ancak Yunanistan bu durumu da çarpıtmış, Bu hakkı bütün uçuşları kontrol edebilecek şekilde kullanmak istemiştir. Bunun yanında uluslararası hukuka göre 6 mil olan hava kontrol sahasını kara sularına paralel olarak kendi çıkarları doğrultusunda 10 mile çıkarmak istemiştir ve istemektedir. Yunanistan'ın bu isteğine karşılık gerek 1958 Cenevre açık deniz sözleşmesinin 2. maddesi , gerekse BM deniz hukuku sözleşmesinin 87 maddesi açık deniz üzerindeki bulunan hava sahasının uluslararası alan olduğunu ve bütün devletlerin bu alanda uçuş serbestliğinden yararlanacağı öngörmektedir.⁽¹¹⁾Yunanlılar bütün bunları dikkate almayıp emellerini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Yunanistan'ın bu isteği gerçekleşirse Türk

¹¹ Hüseyin Pazarcı "Lozan Antlaşması'ndan 1974'e Kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası", **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri(20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Ankara, Turhan Kitapevi, Nisan 1994, s.29.

kıyıları tamamen Yunan tehdidi altında kalacaktır. Türkiye bu durumun düzeltilmesi için **1966, 1968, 1971, 1974 ICAO** nezrinde girişimlerde bulunmuşsa da herhangi bir sonuç elde edilememiştir.⁽¹²⁾

Günümüz koşulları altında her iki ülkede, ulusal yaklaşımlarını korumakla birlikte, Ege Denizi'ndeki turizm faaliyetlerinden mümkün olduğunca yararlanmak amacıyla özellikle Türkiye'nin Batı ile hava yolu bağlantıları düşünüldüğünde sivil havacılığa ilişkin uçuşlar konusunda belirgin bir yaklaşma göstermekle birlikte, bu duyarlılık askeri uçuşlar sırasında ve tatbikatlar sırasında sertleşmeye dönüşmekte çözümsüzlük ve gerginlik sürmektedir .

İki ülke arasında sağlanan yaklaşma koşul olarak Yunanistan'ın Ege hava sahasına ilişkin politikasında da kimi değişiklikler görülmüştür. Dynamic Mix 2000 NATO tatbikatlarına katılacak Türk savaş uçaklarına Yunan hava sahasını kullandırmış olmakla kalmayarak Türk savaş uçaklarının başka bir ülkeye giderken Yunanistan üzerinden geçmesini kabullendiği haberleri basında yer almıştır. Aynı haberde, ” Atina'nın bir diğer jesti ise Ege'nin ortasındaki uluslar arası hava sahasında Andros ve Psathoura ordu atış alanı mevkiilerinin tamamen iptali şeklinde olacak.” denilmektedir.⁽¹³⁾

c. ADALARIN SİLAHLANDIRILMASI

Ege Denizi'nde ulusal egemenlik sınırlarını ilgilendiren bir diğer sorun da bu denizde hükümler sınırlarını belirleyen antlaşmalarda adları belirtilen egemenlik devrinde mutabık kalınan adalar dışında kalan ada, adacık ve kayalıklar üzerinde Yunanistan'ın egemenlik iddiasında olmasıdır, bu bakımdan ele alındığında başvurulacak en önemli metin olarak Lozan Barış Antlaşması'nı ve bu antlaşmanın 6,12,15 ve 16. maddeleri ile Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesi görülmektedir. Söz konusu antlaşma hükümlerinin yorumlanması ve buna bağlı olarak, Ege Denizi'nde Türkiye ve Yunanistan arasında henüz bir deniz sınırının saptanmamış olması, beraberinde bu antlaşmalarda adları sıralanmamış olan, ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun

¹² Harp Akademileri Komutanlığı, **a.g.e.**, s.115.

¹³ Fuat Aksu, **a.g.e.**, s.98-99.

devamı olarak Türkiye'nin egemenliğinde kalan ana, adacık ve kayalıkların statülerinin de tartışılmasına yol açmıştır.⁽¹⁴⁾

Oysaki, Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun devamıdır. Öyle ki Osmanlı İmparatorluğu'nun dış borçları, Lozan Antlaşması'nın II .bölümünde yer alarak Türkiye'ye devredilmiştir.⁽¹⁵⁾

Türkiye de zamanından evvel Osmanlı İmparatorluğu'nun borçlarını ödemiştir. Nakit paralarla ödenen, borç miras kalıyor da devletin tabii toprakların ve uzantıları nasıl miras kalmıyor, doğrusu anlatılır tarzda değildir .

1912 Balkan savaşlarında Yunanistan Batı Anadolu adaları hariç diğer Ege adalarını işgal etmişti Savaş sonunda yapılan Londra Konferansı ve Yunanistan ile imzalanan Atina Anlaşması çerçevesinde, Ege'deki adaların silahsızlandırılması yani askeri amaçlı bütün tahkimatın sökülmesi karşılığında Yunanistan'a devredilmiştir. Oniki Ada ise geçici olarak İtalya'ya bırakılmıştır.1923 Lozan Anlaşmasıyla bu durum teyit edilmiş ve adalardaki silahsız statünün korunması yönünde karar alınmıştır.**(Bkz.: Harita 9)** Bu durum Ege adaları konusunda nihai bir sonuç oluşturmamıştır. İstanbul'daki Alman elçisinin belirttiğine göre itilaf devletleri Osmanlı -Yunan gerginliğini sürdürmeyi kendileri yararına uygun görmüşlerdir.⁽¹⁶⁾

II. Dünya savaşından sonra Batı Anadolu Adaları da Yunanistan'a bırakılmıştır.(10 Ocak 1947) tabi ki asker ve silahtan arındırılmak kaydıyla; durum böyle iken Yunanistan 1936 yılında imzalanan Montrö Sözleşmesi'ni gerekçe gösterip boğazlarda meydana gelen değişikliği bahane göstererek 1964 yılından itibaren adaları silahlandırmaya ve Türkiye'nin Batı sahillerine karşı yapılacak saldırılar için buralara askeri hava alanları yapmaya başlamıştır. Bunun yanında Yunanistan'ın Limni'yi NATO planlarına ve tatbikatlarına dahil ettirme çabaları Ege'de ayrı bir sorun oluşturmaktadır.

¹⁴ Fuat Aksu, **a.e.**, s.105.

¹⁵ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları**, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, TTK Yayınlar, C:I, 1969, s.74.

¹⁶ Şerafettin Turan, "Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu, Boyutlar, Taraflar", **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Ankara, 'y.y.', 1986, S.53.

Türkiye Yunanistan'ın tüm bu oyunlarına karşı Ege'deki gücünü ve kararlı tutumunu 1995 yılında meydana gelen Kardak Krizi'nde 31 Ocak 1996 tarihinde göstermiş ve Ege'deki askeri gücünü kanıtlamıştır.

d. ROGERS ANLAŞMASI UYGULAMASI

(NATO KOMUTA KONTROL SORUNLARI)

Ege Denizi'nde Türkiye ve Yunanistan arasında sürmekte olan mücadele, bu ülkelerin NATO çerçevesindeki ilişkilerine de yansımakta ve bazı sorunlara neden olmaktadır. 1952 yılında NATO Savunma Sistemi'ne katılan Türkiye ve Yunanistan'ın aynı kanatta yer almaları, savunma planları ve askeri sorumlulukları açısından, iki ülke arasındaki kimi dengelemelerin yapılmasını gerektirmiş NATO ittifakının güneydoğu kanadını oluşturacak olan bu iki ülke silahlı kuvvetlerinin bağlanacağı komutanlıkların saptanması önemli uğraşlar gerektirmiş, sonuçta, yapılan düzenlemelerle Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya tahsis etmiş oldukları kuvvetlerden kara ve hava kuvvetleri SACEUR Yüksek Kumandanlığı'na verilmiş ve bunların Güney Avrupa Harekat Sahası Başkumandanlığı'na tabi olmaları kabul edilmiştir. Deniz kuvvetleri ise geçici bir dönem için, "şimdilik" kaydıyla kendi genel kurmay başkanlarının emri altında bırakılmışlardır.⁽¹⁷⁾

Ege Denizi'ndeki deniz kuvvetlerinin kontrolü 1957 'de Yunanistan'a, Türkiye'ye ise Boğazlar, Karadeniz ve Akdeniz sorumluluk bölgeleri olarak verilmiştir . Ancak Yunanistan zamanla Ege Denizi Deniz Kuvvetleri'nin sorumluluğunu kötüye kullanarak Ege Denizi'nin ortasından geçmekte olan hava savunma sorumluluk alanlarını giderek, Türk kara suları sınırına kadar kaydırmıştır.

Yunanistan Ağustos 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekatını bahane ederek NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştır. Bunun sonucunda, NATO güneydoğu kanadında sorumluluklar yeniden düzenlenmiş ve İzmir'deki COMLANDSOUTHEAST-Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara

¹⁷ Fuat Aksu, **a.g.e.**, s.99.

Kuvvetleri Komutanlığı ve CONSIXATAF-Altıncı Müttefik Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Türk komutanlarının denetimi altına girmiş ve adı geçen karargahlar Türk- NATO karargahlarına dönüştürülmüştür. Yapılan müzakerelerle **20 Ekim 1980 de Rogers Anlaşmasıyla** tekrar bu askeri topluluğa üye olmuştur. (Bunda, Türkiye’de ki 12 Eylül askeri darbesinin de önemli payı vardır.) Anlaşma sadece Yunanistan’ın NATO’nun askeri yapısına bağlanmasına ilişkin düzenlemeler içermektedir. Türkiye ile Yunanistan arasında mevcut olan ikili sorunları kapsamamaktadır. Buna rağmen Yunanistan anlaşmayı yanlış yansıtmakta uluslar arası kamu oyuna Yunanistan’ın anlaşma şartlarını yenine getirdiğini ancak Türkiye’nin buna uymadığını bildirmekte böylece kendine taraftar toplamaya çalışmaktadır.

Ancak durum yine Yunanistan’ın yansıttığı gibi değildir ; bu anlaşma ikili bir anlaşma olmadığı gibi Yunanistan iddia ettiğinin aksine Rogers Anlaşmasının şartlarını yerine getirmemesi (Larissa’da kara ve hava karargahlarının kurulmaması) NATO’nun Ege’de ki tatbikatlarına katılmaması Türkiye’de hayal kırıklığına neden olmuş. O’nun bu davranışı ile NATO’nun Güneydoğu kanadında Türkiye yalnız kalmakta ve NATO’nun bu kanadı sekteye uğramaktadır.

Daha sonra, Yunanistan’ın Larisso kentinde NATO Güney Avrupa Merkez Müşterek Alt Bölge Komutanlığı; bunun bir eşi olarak da İzmir’de, Güneydoğu Avrupa Müşterek Alt Bölge Komutanlığı kurulmuştu. İlişkilerin ılımlaşmasıyla son olarak 20 Mayıs-10 Haziran 2000 tarihleri arasında yapılan Dynamic Mix-2000 tatbikatlarına, daha önce tatbikatlara bile katılmayan Yunanistan ev sahipliği yapmıştır. Türk savaş uçakları da Yunan Nea Ankhialos üstünde görev yapmıştır.

B. AZINLIKLAR SORUNU

Türkiye ve Yunanistan arasında yoğun tartışmaların yaşanmakta olduğu hemen her dönemde gündeme gelen azınlıklar konusu, uluslar arası sistemde ve hukuk kurallarında getirilen yeni hükümler çerçevesinde giderek bir insan hakları sorunu olarak algılanmaya başlanmıştır. Uluslararası Daimi Adalet

Divanı'nın tanımına göre azınlık kavramı "bir devlette yerleşmiş bulunan (incorpores) ve nüfusu ayrı bir ırk, dil yada dinden oluşan toplumsal gruplar" ı belirtirken; BM Azınlıkların Korunması ve Ayrımcılığın Önlenmesi Alt ; Komisyon Raportörü F.Capotorti'nin önerdiği tanıma göre ise; "...sayısal olarak bir devletin nüfusunun geri kalanına göre az olan, egemen olmayan konumda bulunan [o devletin vatandaşı olan] üyeleri etnik, dinsel ya da dilsel açıdan nüfusun geri kalanından ayrılan özellikler taşıyan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini korumak amacıyla üstü örtülü bir dayanışma duygusu gösteren bir guruptur."⁽¹⁸⁾

Yunanistan'daki Türk azınlık hakları 1830 Londra Protokolü, 1881 İstanbul Milletler arası Sözleşmesi, 1913 Atina Antlaşması, 1920 Yunan Sevr'i ve 1923 Lozan Antlaşması ile garanti altına alınmıştır.⁽¹⁹⁾ Halen geçerli olan uluslar arası bir belge özelliği taşıyan 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nda Azınlıklarla ilgili alınan kararları konumuzla direk alakalı olduğu için belirtmekte fayda görüyorum:

I. Dünya Savaşı'na son veren barış antlaşmalarında azınlıkların himayesine, ait hükümler mevcuttur. Lozan Barış Antlaşması'nın bu hususla ilgili hükümleri tetkik olunduğunda, azınlıklar hususi bir imtiyaza mazhar olmamışlardır. Türk tebasından sayılan gayrimüslimlerin kanun ve hukuk düzeni önünde eşitliği bahis konusu olmuştur. Lozan Barış Antlaşması'nın 42. maddesi ile gayrimüslim azınlıklar yararına olarak kabul edilen şahsi haklar ile aile hakları, medeni kanunumuzun yürürlüğe girmesi ile önem ve anlamını yitirmiştir. Böylece patrikhanelerin dünya işlerinde ve azınlıkların şahsi muamelerinde hiçbir yetkileri kalmamıştır.⁽²⁰⁾ Bu arada Yunanistan'daki Türkler ile Türkiye'deki Rumların karşılıklı olarak değiştirmeleri kabul edilmiştir. İstanbul'daki Ortodoks Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler bu mübadelenin dışında tutulmuşlardır.⁽²¹⁾

¹⁸ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Ankara, Turhan Kitapevi, C:II, 1999, s.184.

¹⁹ İlker Alp, "Batı Trakya Türkleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C:X, S:3'den Ayrı Basım,

Ankara, Kasım 1995, s.620.

²⁰ Hamza Eroğlu, **Türk İnkılap Tarihi**, Ankara, Savaş Yayınları, 1990, s.199.

²¹ Temuçun Faik Ertan, "Lozan Görüşmeleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Ankara, C:VI, S:18, Temmuz 1990, s.625.

Lozan ile güvence altına alınan Batı Trakya Türk toplumunun azınlık hakları, **Türkiye ile Yunanistan arasında imzalan 1926 yılı Atina, 1930 yılı Ankara, 1933 yılı Ankara , 1951 yılı Türk - Yunan Kültür , 1968 yılı Türk - Yunan Kültür Protokolü** anlaşmaları ile pekiştirilmiştir.⁽²²⁾

Bu anlaşmalara rağmen Yunanistan, ülkesindeki Türk azınlığı Lozan anlaşması metninde kullanılan **Türkiye'deki gayri Müslim azınlık ve Yunanistan'daki Müslüman azınlık** terimlerine dayanarak yok saymakta ve ülkesinde Türk azınlık bulunmadığını iddia etmektedir. Tek bir cümleyle söylemek gerekirse Yunanistan Batı Trakya'daki Türk azınlığı yok etmek istemektedir.⁽²³⁾ Zaten daha mübadele gerçekleşirken bu mübadelede etkin rol oynayan Amerikalıların Yunanistan konusunda bir takım endişeleri olmuş bu endişeleri çerçevesinde bir takım yorumlar getirmişlerdir. Amerikalı tarih profesörü Stearin Davis anlaşmanın Yunanistan toparlanana kadar yürüyeceği kanısındaydı. "Ondan sonra diplomatlar dikkat kesilsin" diyerek doğacağı sandığı Türk-Yunan anlaşmazlığını öne sürdükten sonra "Türkiye artık en yakın komşusunun nefretini kazanmıştır" demektedir.⁽²⁴⁾

Yunanistan bugün Yunan topraklarında yaşayan Türk unsura çeşitli baskılar yaparak onları asimile etmeye çalışmaktadır. Onların siyasi örgütlenmelerini kısıtlamakta eğitim din ve toprak yönünden çeşitli kısıtlamalar getirmektedir Yunanistan'ın uyguladığı bu baskı politikaları Avrupa konseyi BM İnsan Hakları Merkezi ve Avrupa Parlamentosu gibi uluslararası kuruluşların dikkatine getirilmektedir.

Yunanistan'ın Türk azınlığa yaptığı baskıları ana başlıklar halinde şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Türk okulları vakıfları ve müftülüklerine yapılan baskılar ,
- 2) İktisadi , idari , sosyal ve siyasi alanlarda yapılan baskılar,

²² İlker Alp, **a.g.e.**, s.623.

²³ Batı Trakyalılar Derneği, **Batı Trakya Azınlığı İnsan Hakları ve Belgeler**, Ankara, 'y.y.', 1987, s.14.

²⁴ Seçil Akgün, "Birkaç Amerikan Kaynağından Türk-Yunan Mübadelesi Sorunu", **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri(20 Temmuz 1974'e Kadar)**, Ankara, 'y.y.', 1986, s.257-258.

3) Türk varlığını ve kültür eserlerini yok etme politikası tarzındadır.⁽²⁵⁾

Yunanistan'ın Türk azınlığa yaptığı baskı politikaları özellikle, **1967 Cunta iktidarı, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı , 1983 KKTC' nin ilanı** sırasında artmış ve bu gün hala Ege sorunu ile Kıbrıs sorunu konularında istediği tavizleri alamadığı zaman soydaşlarımıza baskıları arttırmaktadırlar.

Yunanistan'ın bu uygulamalarına karşılık Türkiye bünyesinde bulundurduğu Rum azınlığa hiçbir baskı politikası uygulamamış .Bugün İstanbul'un çeşitli semtlerinde bulunan 70 kadar kilisede ibadetlerini hiçbir engelle karşılaşmadan sürdürmektedir. Politik olarak bütün Türk vatandaşları gibi azınlık mensupları da seçme ve seçilme hakkından hiçbir ayrıma uğramadan yararlanmaktadır. Eğitim, kültür ve sosyal alanda İstanbul'da özel okullar yasasına göre kurulmuş 6 lise ve meslek lisesi, 5 ortaokul, 17 Rum ilkokulu vardır .⁽²⁶⁾ İki ülke arasındaki bu fark göz önüne alındığında Yunanistan'daki Türk düşmanlığı açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Türkiye ve Yunanistan arasında zaman zaman gündemde yer alan önemli sorunlardan biride hiç şüphesiz İstanbul'daki Fener Ortodoks Rum Patrikhanesi'nin statüsüne ilişkindir. Bilindiği üzere patrikhanenin Türkiye sınırları çıkartılması konusunda Lozan Barış Antlaşması'nda sert tartışmalar olmuştur. Nihayet, İstanbul'da kalmasında kalmasına karar kılındı. Ancak, Türkiye'nin iç hukukuna bağlı olacaktı. Öyle ki, Türk-Yunan ilişkilerindeki her gerginlik azınlıkları ve azınlıklara bağlı kurumları tartışmanın merkezine itmektedir.

Patrikhane, pek çok açıdan önemini korumakla birlikte asıl önemli yanı, Türkiye'nin iç işlerinde müdahalede kullanılabilmesi ve özellikle, azınlıklara ilişkin konularda gerginlikler yaşanırken bu kurumun kolaylıkla pazarlık unsuru olarak masaya yatırılabilmesidir. Patrik Türk kurumu sayılmış, tüzel kişiliği gereği patrik unvanı alacak kişinin de doğum yerinin Türkiye olması

²⁵ İlker Alp, **a.g.e.**, s.624.

²⁶ Harp Akademileri Komutanlığı, **a.g.e.**, s.125-126.

patrik seçiminde bir takım zorluklar çıkarmış, bu da iki ülke arasında sorunlara sebep olmuştur.⁽²⁷⁾

Heybeliada'daki Ruhban Okulu'nun 1971 yılında Anayasa Mahkemesi'nin özel yüksek okulları devletleştirmeye karar vermesi ve Türk kanunlarında karşılığının olmaması nedeniyle hukukende haklı olarak kapatılması, yeni Ortodoks din adamları yetiştirmesinde sorunlar doğurmuştur. Ancak Ruhban Okulu'nun yeniden açılması çalışmaları sık sık gündeme gelmektedir. Oysa, Batı Trakya'da, bırakın, bir İlahiyat Fakültesi'nin kurulması, müftülük seçimlerinde dahi Yunanistan'ın antidemokratik tavrı göz önündedir; bunu da tüm dünya bilmektedir.

İşleyeceğim Kıbrıs Meselesi konusu, Megali İdea'nın bir parçası olması sebebiyle normalde burada yer alması gerekmektedir. Ancak, aynı zamanda başlı başına özel bir konu olmasından dolayı ayrı bir bölüm altında incelenmesine kanaat getirdim.

²⁷ Fuat Aksu, **a.g.e.**, s.42-43.

IV. BÖLÜM

KIBRIS MESELESİ (ENOSİS)

A.BAŞLANGIÇTAN KIBRIS CUMHURİYETİNİN DOĞUŞUNA

KADAR

1. OSMANLI İMPARATORLUĞU İDARESİNE KADAR

MÖ 1450 yılında Eski Mısırlıların daha sonra Hititlerin egemenliği altına giren Mısırlıların MÖ 350’de Persler egemen olmuştur. Bir arada Finike ve Asurluların egemenliğine giren Kıbrıs, MÖ 58’de Romalılar hakim olmuştur. MS 395 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesinden sonra Doğu Roma İmparatorluğunun denetiminde kaldı.⁽¹⁾ Bir ara Müslüman Arapların eline geçmiş, 30 Mayıs 1191 de III.Haçlı Seferi’nde İngiltere Kralı Aslan Yürekli Rişar, Kıbrıs’ı ele geçirmişti. Sonradan Kıbrıs krallık olmuştur (Önce Templer Şövalyelerine sonra Lusinyenlere bırakılmış.) ve bu krallık 14 Mart 1489 tarihine kadar 297 yıl devam etmiştir. Bu tarihten sonra Venediklerin eline geçen Kıbrıs Adası, 1 Ağustos 1571 tarihinde Lala Mustafa Paşa tarafından fethedilerek Osmanlı İmparatorluğuna katıldı.⁽²⁾ Kıbrıs, 1571’den, İngiltere’nin I.Dünya Savaşı başında 1914’te, Adayı, resmen ilhak etmesine kadar Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olarak kalmıştır.⁽³⁾ Kısacası, Kıbrıs Adası, MÖ 1500’den önce; Mısırlılar, Hititliler, Akalar, Dorlar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Romalılar, Araplar, Lüzyenler, Cenevizler,

¹ Erol Manisalı, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, ‘y.y.’, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Nisan 2000,

s.11,14,16,110.

² H.Baha Tüzüner, **Geçmişten Günümüze Kıbrıs**, Kara Kuvvetleri Alınan Dersler Merkezi, Ankara, Kaldem Toplama Analiz Yayımlama, Şubat 2000, s.1.

³ Pierre Oberling, “Kıbrıs Faciası”, Çev. Fahir Armaoğlu, **Belleten**, C:LIV, S:210, Ağustos 1990, s.825.

Venedikliler, Osmanlılar ve İngilizler gibi değişik milletlerce el değiştirmiştir.⁽⁴⁾

2. OSMANLI İDARESİNDE KIBRIS

Osmanlı İmparatorluğu Kıbrıs'ta üslenen korsanların Akdeniz'den geçen gemilere saldırmalarını önlemek ve Katolik Venediklilerin baskısı altında inleyen Ortadoks Rumları'na yardım etmek için 1571 yılında 80.000 şehit vererek Kıbrıs'ı fethetti. Kıbrıs'ta ki Osmanlı idaresi fiilen tam 307 hukuken 352 yıl boyunca sürdü.⁽⁵⁾

Osmanlı hakimiyeti sırasında Kıbrıs Adasındaki Hıristiyanlara ve özellikle Rumlara geniş bir özgürlük tanıdı. Venedik egemenliği sırasında yasaklanmış olan Ortodoks Kilisesi, yeniden bağımsızlığına kavuşturulmuştu. Kıbrıs'a yerleştirilmiş olan Anadolu Türkleri ile Adadaki Rumlar, dinleri ve dilleri ayrı olmasına rağmen uzun zaman barış içerisinde yan yana yaşadılar.⁽⁶⁾

Osmanlılar Kıbrıs Adasında idari sistemi yeniden düzenlediler. Venedik döneminde, baskılar sonucu azalan ada nüfusunu dikkate alarak, ekonomiyi canlandırmak, toprakları işlemek, adadaki Türk nüfusunu arttırmak için, 21 Eylül 1571 tarihini taşıyan "sürgün hükmü" ile 5721 hanenin Kıbrıs'a göçünü sağladılar.⁽⁷⁾ Bu ilk aşamadaki zorunlu göç yaklaşık 30.000 kişiydi.⁽⁸⁾

Şu anda Kıbrıs'ta ki Türklerin kökeni bunlardır. Bunlar meslek gurupları birbirini tamamlayacak şekilde seçilerek gönderilmiştir. Demirci, marangoz, derici, terzi, kuyumcu....vb.

Bir korsan adası olan Kıbrıs, artık hukuki, ekonomik ve kültürel olarak hem daha özgür hem de daha düzenli bir yapıya kavuşmuştur. Öyle ki Osmanlı İmparatorluğunun ünlü "vakıflar" yönetimi Kıbrıs'ta yerleştirilmişti. Bu huzurlu ortam 1878 yılına kadar sürmüştür. Yunanistan'ın 1830'da bağımsız

⁴ Zehra Cerrahoğlu, **Birleşmiş Millet Gözetiminde Kıbrıs Sorunu İle İlgili olarak Yapılan Toplumlar**

Arası Görüşmeler(1968-1990), İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, Haziran 1998, s.2-3.

⁵ Sabahattin İsmail, **150 soruda Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, Kastaş Yayınevi, Ağustos 1998, s.1.

⁶ H.Baha Tüzüner, **a.g.e.**, s.2.

⁷ Zehra Cerrahoğlu, **a.g.e.**, s.3.

⁸ Erol Manisalı, **a.g.e.**, s.14.

devlet kurmasıyla yaptığı propaganda sonucu Kıbrıs Rum ahalisi arasında ENOSİS fikri uyandırıldı. 1821’de ENOSİS istemiyle başlayan isyan girişimi başarılı olmamıştır. Bu tarihte ilk ENOSİS bildirisi yayımlandı.⁽⁹⁾

3.İNGİLTERE İDARESİNDE KIBRIS

1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı’ndan sonra 4 Haziran 1878 tarihinde İstanbul’da imzalanan Kıbrıs antlaşmasıyla Osmanlı, Rusya’ya karşı İngiltere’nin desteğini almak için, bu ülkenin kendisine ait olduğu halde Kıbrıs’ı İngiltere’ye kiralamıştır. Böylece Kıbrıs 85 sene İngiltere idaresinde kaldı.

İngiltere ile yapılan antlaşmada; “Rusya, Kars civarı da ele geçirdiği yerleri Türkiye’ye geri verirse İngiltere’de derhal Kıbrıs’ı boşaltacak ve Antlaşma geçersiz olacaktı.” ancak Kars ve çevresi Türklere geri verildiği halde İngiltere Kıbrıs’ı iade etmedi. Çünkü, 1869’da açılan Süveyş Kanalı, Ortadoğu’da Kıbrıs’ın önemini arttırmıştı. İngiltere Hindistan’a giden yolun ağzındaki Kıbrıs’ı kolay kolay bırakamazdı.⁽¹⁰⁾

Bu arada 1878 yılında, İngiltere Kıbrıs’ta ki tutumunu çifte standartlaştırmıştır. Adadaki Rum Ortodokslar adeta ayrıcalıklı ev sahibi, Türkler ise haklardan mahrum misafir gibi görünüyordu ki misafir gibi muamele bile görmüyor, resmen baskı ve zulüm görüyorlardı. Bu nedenle, o tarihte Kıbrıslı Türk Anadolu’ya göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç yıllarca sürmüştür. Bu nedendir ki bugün (2000 yılı) Türkiye’de 235.000, İngiltere’de 120.000, Avustralya’da 40.000, Amerika ve Kanada’da 17.000 Kıbrıslı Türk bulunmaktadır.

İngiliz yönetimi döneminde ki Türkler, ekonomik, siyasal ve kültürel olarak ezilen taraf olmuştur. Buna karşılık Rumlar ve Ortodoks Kilisesi İngiltere’nin hoşgörüsü ile sürekli gelişmiştir.⁽¹¹⁾

İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu’nun, Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun yanında I.Dünya Savaşına girmesi üzerine aldıkları tek

⁹ Sabahattin İsmail, **a.g.e.**, s.7.

¹⁰ H.Baha Tüzüner, **a.g.e.**, s.2.

¹¹ Erol Manisalı, **a.g.e.**, s.16.

tarafli karar ile adayı ilhak ettiklerini açıkladılar. 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşmasıyla Türkiye, İngiltere'nin ilhakını resmen tanımıştır. Türkiye Kıbrıs üzerindeki haklarından İngiltere lehine vazgeçmiştir.

Lozan Antlaşması ile resmen eski efendilerinin himmet ve himayesi altına giren Rumlar, ENOSİS'i gerçekleştirmek için faaliyetlerini hızlandırmışlardır. Ancak, Londra buna karşı çıkmaktaydı. Bunun üzerine 1931'de Rumlar, Osmanlılara yaptıkları gibi İngiltere'ye karşı ayaklandılar.⁽¹²⁾ İngilizler kısa bir sürede bu ayaklanmayı bastırdılar ve bazı yasaklamalar getirdiler. Ne yazık ki hiçbir suçu olmayan Türklerde bu önlemlerden aynen nasibini aldı.⁽¹³⁾

Uzun süre durgun olan ENOSİS'çiler 1950 yılında Kıbrıs başpiskoposluğuna Makarios'un seçilmesiyle tekrar hortlamışlardır. Yunan Başbakanı Venizelos'un Kıbrıs'ı ilhak kararını 16 Şubat 1951'de resmen ilan etmesi üzerine Türkleri imha planını tatbik etmeye başlamıştır.

Yunanistan 1954 yılında, Kıbrıs'ın kendi kaderini belirleme sorunu (Self Determination) Birleşmiş Milletler'e götürdü. Adanın nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Rumlar, "Kıbrıs'ın geleceğini tayin etme hakkına sahip olmalıdır" görüşünü savundular. Ancak, Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonunca reddedildi. Hukuki yoldan hedefine ulaşamayacağını anlayan Yunanistan, ENOSİS'i gerçekleştirme hareketi içinde Makarios önderliğinde EOKA atlı bir yer altı örgütü kurdu.⁽¹⁴⁾ Başına da Kıbrıs kökenli emekli subay Grivas'ı getirdi.⁽¹⁵⁾

EOKA 1 Nisan 1955 tarihinden itibaren faaliyetlerine başladı. Rumlar daha sonra başlattıkları bu mücadelenin bağımsızlık mücadelesi olduğunu iddia edeceklerdir. Fakat, amaç kesin olarak ENOSİS yani ilhak idi.

EOKA 1955-1958 yılları arası canice saldırılar yapmış, Türk halkı hem canından hem malından olmuş hem de vatanından olmuştur. Bu tarihlerde,

¹² Azmi Süslü, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", **Tarikte Türk Devletleri**, Ankara, Ankara Üniversitesi

Basımevi, C: II, 1987, s.774.

¹³ Vehbi Zeki Serter, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı", **Tarihte Türk Devletleri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, C:II, 1987, s.731.

¹⁴ H.Baha Tüzüner, **a.g.e.**, s.2.

¹⁵ Zehra Cerrahoğlu, **a.g.e.**, s.11.

Kıbrıs sorunu, BM’de çeşitli kez görülmüş, fakat Rum-Yunan ilişkisi istediği hedefe varmamıştır.⁽¹⁶⁾

B. KIBRIS CUMHURİYETİNİN DOĞUŞU VE BATIŞI

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun, 5 Aralık 1958’de ilgili tarafların Kıbrıs Sorunu’na “barışçı, demokratik ve adil bir çözüm” bulunması tasarısını kabul etmesini ve NATO devletlerinin de bu yöndeki telkinleri üzerine Türkiye ve Yunanistan hükümetleri 11 Şubat 1959’da Bağımsız Kıbrıs Devleti’nin kurulmasına karar verdiler. Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Türkiye, İngiltere ve Yunanistan bu cumhuriyetin garantör devletleri oldular. Antlaşmalarda Yunan Başbakanı Konstantin, Kıbrıs Rum toplum lideri Makarios ve Türk Başbakanı Adnan Menderes, Türk toplum lideri Dr. Fazıl Küçük her iki ülkeyi temsil eden yetkililer olmuştur.⁽¹⁷⁾ Kıbrıs ile cumhuriyetinin kuruluşuna ramak kala Türkiye’de 27 Mayıs 1960 İhtilali olmuş, Başbakan Adnan Menderes ve arkadaşları yargılamak üzere idam edilecekleri Yassı Ada’ya gönderiliyorlardı.⁽¹⁸⁾

Türk toplumu Zürih ve Londra Antlaşmalarında bir azınlık değil, Rum toplumu ile eşit haklara sahip kabul ediliyor, Yunanların “ENOSİS”, Türklerin “TAKSİM” tezlerinde vazgeçtiği sonucuna varılıyordu. Halbuki, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar bu antlaşmayı ENOSİS’e geçiş için bir sıçrama tahtası olarak kullanmayı düşünüyor ve bunu da açıkça söylüyordu.⁽¹⁹⁾

Zürih ve Londra Antlaşmalarını bir “Ara Hedef” ve ENOSİS’e “sıçrama tahtası” olarak değerlendiren Makarios, 21 Haziran 1970 tarihinde BBC muhabirine “Ben daima ENOSİS lehineydim, ancak birçok güçlükler ve

¹⁶ Vehbi Zeki Serter, **a.g.e.**, s.734.

¹⁷ Pierre Oberling, **Bellapais’e Giden Yol**, Çev.Mehmet Erdoğan, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1987, s.51.

¹⁸ Aydın Akkurt, **Yakın Mücadele Tarihimizin Bilinmeyen Yönleri ve Yorgacis’in Casusları**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, Ocak 2000, s.62.

¹⁹ H.Baha Tüzüner, **a.g.e.**, s.53.

özellikle dış faktörler yüzünden ENOSİS'in gerçekleştirilmesi mümkün olmamıştır." açıklamasını yapmıştır.⁽²⁰⁾

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi kuruluş antlaşmaları 15-16 Ağustos gecesi, İngiltere, Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Türk ve Rum Cemaatleri temsilcileri tarafından Lefkoşe'de imzalandı ve Türk-Yunan askeri birlikleri de Kıbrıs'a gelerek önceden belirlenmiş karargahlarına yerleşmişlerdir.

Yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrü ve akıbeti Türk dış politikasının iyi niyetlerinin aksine, Yunan dış politikasında uygun zaman kollama ve ENOSİS'i gerçekleştirme gayesi nedeniyle daha ilk günlerden pek de sağlam görülmemiştir. Zira, Rumların Kıbrıs'taki keyfi tutumları hem anayasaya hem de Zürih ve Londra Antlaşmalarını çiğnemektedir. Saldırıları artmakta fiili hal almaktadır.(25 Mart 1962 tarihinde Bayraktar ve Ömeriye Camiileri bombalanmıştır.)

Rum saldırılarının ardı arkası kesilmiyordu. Bu yüzden Türk hükümeti 25 Aralık 1963'te müdahale kararı aldı. Bunun üzerine Kıbrıs Adası'ndaki İngiliz Generali Young'un komutasında bir barış gücü kuruldu ve Lefkoşe'yi ikiye ayıran "Yeşil Hat"ın tespitine taraflarca karar verildi. 1964 yılının sonunda artık Kıbrıs Cumhuriyeti yıkılmıştır.

21 Nisan 1966 tarihli Patris Gazetesi'nde AKRİTAS adlı bir plan yayınlandı. Bu planı yayınlayan İçişleri Bakanı Yorgacis'ten başkası değildi. Bu plana göre Türk halkı ani bir saldırı ile yok edilecekti ve ada Yunanistan'a bağlanacaktı.⁽²¹⁾

1967 yılında ağır silahlarla iki Türk köyüne saldırdılar. Türkiye müdahale kararı aldı. ABD'nin araya girmesiyle vazgeçildi. 28 Aralık 1967'de Kıbrıs adasında "Geçici Türk Yönetimi" kuruldu. Yunanistan Askeri Cunta Lideri ve Başbakanı Papadopulos bazı tavizler öne sürdüyse de kabul edilmedi.

EOKA tethiş örgütü başkanı Grivas ile Rum Yönetimi Başkanı Makarios ENOSİS'in gerçekleştirilmesi zamanında ters düşmüşler, Grivas ilhakin hemen olmasını istiyordu. Bu sırada Yunan Hükümeti CUNTA'nın elinde, CUNTA da Grivas'ı destekliyordu. Sonuçta, 15 Temmuz 1974 tarihinde

²⁰ Aydın Akkurt, **a.g.e.**, s.7.

²¹ H.Baha Tüzüner, **a.g.e.**, s.3.

Grivasçılar Yunan CUNTA'sının da desteğiyle Kıbrıs Rum Kesimi'nde askeri bir darbe yaptı. Makarios bertaraf edildi, eski bir EOKA tedhişçisi olan NİKOS SAMSON Rum Yönetimi'nin başına getirildi. Bu oldubittiği kabul etmeyen Türk kesiminin garantörü Türkiye, Ada'ya tek yönlü müdahalede bulundu.(20 Temmuz 1974)⁽²²⁾

C. 1974 KIBRIS ASKERİ HAREKATINDAN K.K.T.C.'NİN İLANINA KADAR

20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'a indirme ve çıkarma hareketına yani "Barış Harekatına" başlandı. Bu hareketin amacı Kıbrıs Türkleri'ne ve Rumları'na barış getirmek, federatif bir idare ile yönetilecek bağımsız bir Kıbrıs Devleti kurmaktır.

Barış hareketinin zaruriliğini K.K.T.C. Cumhurbaşkanı Sayın Rauf Denktaş'ın 20 Temmuz Barış ve Özgürlük Bayramı'nın 25. yıldönümünü Kutlama Törenleri'nde yapmış olduğu konuşmasının küçük bir kısmı göstermektedir. Konuşmada: "20 Temmuz 1974 sabahı Ada'nın yüzde üçünü hapsedilmiş Kıbrıs Türkü göklerde Türk uçaklarını, denizlerde Türk donanmasını, kahraman Türk bayrağının dalgalanacağı anı bekliyordu. Beş dakikalık bir gecikme olmuştur. O beş dakika bize bir ömür gibi geldi. Seksen yıllık hasretin bitmesini heyecanla beklerken acaba yine geri mi döndüler korkusu içerisinde düşünceye dalmıştık..."

Birinci Barış Harekatı ve onu takip eden İkinci Barış Harekatı'ndan sonra Kıbrıs'ta fiilen iki bölge oluştu. İngiliz üssüne sığınan 10 000 civarında Türk kuzeye, kuzeyde yaşayan Rumlar güneye geçti.

Birinci Cenevre Antlaşması ile 30 Temmuz 1974'te, yeni bir siyasal yapının uygun şartları oluştu. Kıbrıs'ta fiilen iki "Özerk İdare"nin varlığı kabul edildi.. Bu tarihten sonra Türk Yönetimi, "Otonom Türk Yönetimi" adını aldı.⁽²³⁾ "Kıbrıs Türk Federe Devleti"ni de Otonom yönetimin 13 Şubat 1975 tarihli kararıyla kurdu.

²² Sabahattin İsmail, **a.g.e.**, s.72.

²³ Vehbi Zeki Serter, **a.g.e.**, s.738.

Denktaş-Makarios ve daha sonra da Denktaş-Kipriyanu arasında Doruk Görüşmeleri yapıldı. Bu görüşmeler sonunda iki bölgeyi yani coğrafi esasa dayanan Federasyon şekli kabul edildi. Ancak, çok acıdır ki Rum Yönetimi ENOSİS'çiliğinden hiç bir şey kaybetmiş değildi. Faaliyetleri her alanda Türkler aleyhinde sürdürmekte idiler. Rumların bu olumsuz ve uzlaşmaz tutumları yüzünden Kıbrıs Türkleri için "kendi kaderini bizzat tayin etme" hakkının kullanılması zorunlu hale gelmiştir.

Federe Meclis, 17 Haziran 1983 tarihli kararıyla kabul ve dünyaya ilan ettiği, kararıyla 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve bağımsızlığını açıkladı.

Kıbrıs Adası'nın üç mutlu, üç de kederli devri vardır: Mutlu devirleri, 1. 1571 yılında Osm. İmp.'nin Adayı fethetmesi ve halkı anarşiden kurtarması, 2. 1974 Kıbrıs Barış Harekatiyle Türk askerinin adaya barışı sunması, 3.'de Ada'nın Türk halkı kendi devletini kurmasıyla hayat hakkına kavuşmasıdır. Adanın kederli devirleri ise, 1. 1878'de İngilizlerin adayı "geçici" kaydıyla olması, 2. 1914'te İngilizlerin Ada'yı resmen işgal etmesi, 3. 1983 yılında "Megali İdea" adındaki üç başlı ejderhanın bir başı "ENOSİS"ın yeniden ortaya çıkması ve katliamlara girişmesidir.⁽²⁴⁾

1980'li yıllarda uluslar arası siyasal sistemde güç dengesinin değişim geçirmesi ve bloklar arasında "soğuk savaş" döneminin yerini "yumuşama"ya bırakması etkileri Türk Dış Politikası üzerinde de gözlemlenen bir dizi önemli gelişmeye yol açmıştır.⁽²⁵⁾ Türkiye içinde bulunduğu bölgede "güvenliği açısından kendi inisiyatifini daha fazla kullanmak" zorunda kalmıştır ve bundan sonra da kalacaktır.⁽²⁶⁾

Zaten dünyanın yeni konjonktürü, Kıbrıs konusunda Türk tezlerini gittikçe güçlendirmektedir. Bu sebeple zaman Kıbrıs Türklüğü'nün lehine çalışmaktadır. Diğer taraftan yeni gelişmeler çerçevesinde Türkiye, kazandığı

²⁴ Zehra Cerrahoğlu, **a.g.e.**, s.25.

²⁵ Azmi Süslü, **a.g.e.**, s.723.

²⁶ Fuat Aksu, **Türk-Yunan İlişkileri**, Stratejik Araştırma ve Etütler Milli Komitesi(SAEMK), Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001, s.5.

önemini ve K.K.T.C.'nin arkasında olduğunu dünyaya duyurduğu sürece de bu devlet kurulmuştur, tanınsa da tanınmasa da yaşayacaktır.⁽²⁷⁾

D. KIBRIS'IN JEOPOLİTİK-STRATEJİK DURUMU

Doğu Akdeniz'in merkezi yerinde bulunan Kıbrıs Adası bütün hakimiyet teorileri içinde yer alır. Konumu itibarı ile stratejik hedef görünümündedir ve bir çok stratejik hedefi kontrol etmektedir.

Özetle:

1. Ortadoğu petrolünün deniz ulaşım yollarına hakimdir.
2. Ortadoğu'dan Afrika'ya uzanan ekseni kontrol eder. Anadolu, Ortadoğu, Süveyş Kanalı eksenini kontrol altında tutacak bir bölgedir.
3. Süveyş Kanalı Yolu ile Hint ve Pasifik Okyanusları'na uzanan deniz yollarını Akdeniz için de kontrol edebilen noktalardandır.
4. Spykman'ın kenar kuşak kavramında, Akdeniz havzasında zincirin en kritik kısmını Türkiye ve Yunanistan, bunların gerisinde Kıbrıs ve Ortadoğu'nun çevrelediği bölge oluşturmaktadır.
5. Hava hakimiyeti teorisine göre, hava gücünün her istikamete yönlendirilmesinde Kıbrıs önemli bir stratejik platform olmaktadır.
6. Kıbrıs Adası Ortadoğu'da petrol nedeniyle çıkabilecek savaşta depo görevini üstlenecektir.
7. Ada'ya sahip olan devlet, Ortadoğu'daki devletler üzerinde prestij sağlayacak bir konuma girecektir.⁽²⁸⁾

E. KIBRISTAKİ SON GELİŞMELER

Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki tarihi hakları ve adanın Türkiye için taşıdığı önem Batı'ya iyi anlatılmadığı gibi, Batı da bunu anlamak istemedi. Batı (AB ve ABD) Kıbrıs uyuşmazlığını değerlendirirken "Türkiye'ye karşı tarihi

²⁷ Erol Manisalı, **a.g.e.**, s.110.

²⁸ Yusuf Sarıman, **Askeri Tarih Bülteni**, Genelkurmay askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Türk Askeri Tarih Komisyonu Başkanlığı, Ankara, Genelkurmay Basımevi, S:33, Ağustos 1992, s.118.

önyargılardan” hiçbir zaman kurtulamadılar. Dünya medyası olayları daha çok Yunanların ve Rumların gözlüğüyle gördü.

Megali idea ve dolayısıyla ENOSİS çerçevesinde dış ilişkilerini sürdüren Kıbrıs Rum kesimi önlerine getirilen hiçbir çözüm yasa veya tasarımı kabul etmemiştir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından 1985 yılında hazırlanan Çerçeve Antlaşma Taslağı da Kıbrıs Rum kesimince reddedilmiştir. Böylece kesilen ilişkiler 1988 yılında Denктаş ve Vasilliu arasında yeniden başlamış, ancak, 1990’lı yıllarda gelindiğinde hala somut bir çözüm bulunamamıştır.

1990’lı yılların ikinci yarısı Kıbrıs’a ilişkin tartışmaların yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde artık Kıbrıs’ta federal yapının kurulmasının mümkün olmadığı tezini işlemeye başlayan KKTC, buna karşılık konfederasyon tezini ileri sürmüştür. Uluslar arası toplumda tanınmasına karşın KKTC’nin Kıbrıs’ın geleceğini belirlemede eşit hak ve statüye sahip olma mücadelesi sürmektedir.

Kıbrıs konusundaki diğer önemli bir gelişme de Luxemburg Zirvesi ile Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Ada’nın tek temsilcisi olarak AB’ye tam üyeliğe aday ülke olarak kabul edilmesidir. Ki bu olay özellikle iki açıdan önemlidir; birincisi, Kıbrıs’ın tek yasal temsilcisi ve meşru hükümeti olduğunun AB tarafından da kabul edilmesi ve dolayısıyla AB ile bütünleşecek bir Kıbrıs içerisinde fiili ENOSİS’e yol açabilecek bir sonuca ulaşmak ikincisi ise, bu şemsiye altında Kıbrıs’taki Türk toplumunu birliğin dışında tutarak azınlık statüsünü ve AB güvenlik şemsiyesini kabule zorlamaktır. Bu iki durumda da fiili olarak Türkiye’nin Kıbrıs ile olan çıkar ve sorumluluklarını ortadan kaldırmak amaçlanmaktadır.⁽²⁹⁾

Son zamanlarda (2002 sonu ve 2003 ‘lü yıllar) ise art arda yayınlanan Kofi Annan planları söz konusudur. Birinci Annan planı ile en son Üçüncü Annan planı arasındaki esnekleştirme bile Birleşmiş Milletlerin hala taraflı tutumunu göstermektedir. Çünkü, önce en ağır şartlar, Denктаş’ın önüne konulmuş, kabul edilseydi buna kendilerini de inanmazlardı zaten sonra derece

²⁹ Fuat Aksu, **a.g.e.**, s.57.

plan hafifletmeye başlanmış yani ne koparsak o kardır zihniyeti mevcuttur. Plan biraz demokratikleşince Rum kesiminin tepkisini Kofi Annan da görmüştür. En son Nisan 2003 başlarında K.K.T.C. Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş da Kıbrıs'taki sorunlar için Yunanistan'ın yeni Cumhurbaşkanı Tasos Papadopoulos'a 6 maddelik bir öneri mektubu göndermiştir. Rum kesimi cevabında yine şaşırtmamıştı ve en iyi niyetlerle yapılmış öneriler yüzüstü geri çevrilmiştir. Ve öyle görülüyor ki Ada'daki iki ülke ilişkilerinde sorun yine nihayete ermeyecek, her zaman olduğu gibi bu defa da Papadopoulos, Klerides'i aratacak her yeninin eskiyi arattığı gibi.

10.04.2003 tarihinde Perşembe günü saat 15:00'de Beykent Üniversitesi Beykent Sanat Merkezi'nde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş vermiş olduğu "**Kıbrıs'ta Son Gelişmeler**" konulu konferansta, Kıbrıs'taki son gelişmelere yönelik olarak özetle şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

" BM Genel Sekreteri Koffi Annan'ın Kıbrıs Planı ; Kıbrıs'ta iki bölgeliliği, statü meselesini ve Türkiye'nin garantörlüğünü yok etme niyetiyle düzenlenmiştir. Bu belge '**eksik, aksak ve boştur**'. "

Türkiye'nin bulunmadığı bir siyasi birliğe (AB), Kıbrıs'ın girmesi hukuken aykırıdır. Bu durum **Zürich** ve **Londra** antlaşmalarının ihlalini gösterir.

Bazı basın kuruluşları, Kıbrıslı Türkleri Türkiye'ye karşıymış gibi göstererek, bunlar için AB'den olmaya değer mi düşüncesini Türkiye'ye sahiplenmeye çalışmaktadır. Sözde, Kıbrıslı Türkler, Türkiye garantörlüğünü istemiyormuş, Türkiye'yi sevmiyormuş, Rum idaresinde AB'ye üye olup kendilerini tüm dünyanın tanınmasını istiyormuş. Bu komik ve asılsız haberler birer psikolojik savaştır. Bu, bir oldubittiyle Türkiye'ye Kıbrıs'ı verdirme çabasıdır. Oysa, şu gerçeği Kıbrıslı Türkler çok iyi biliyor; Türkiye'nin garantörlüğü olmasa adadaki bir avuç Kıbrıslı, her biri bir ateş olsa ancak olduğu yeri yakar. Kıbrıs Barış Harekatında olduğu gibi.

Kıbrıs'ın jeopolitik önemi Türkiye açısından azalmamıştır bilakis artmıştır. Kıbrıs Yunanistan'da kalırsa, Türkiye denizlere açık bir ülke olmaktan çıkar.

Bütün Avrupa beni, Denктаşı, uzlaşmazcı olarak tanımlıyor. Ülkemi satmamı, Kıbrıslı Türkleri, Rum egemenliğine vermemi istiyorlar. Bu çerçeve ve düşünce içerisinde ben nasıl uzlaşma içerisinde olabilirim ? ”

16 Nisan 2003 tarihinde Yunanistan’ın başkanlığında ve ev sahipliğinde toplanan Avrupa Birliği üyeleri, aralarında Kıbrıs Rum Yönetimi’nin de bulunduğu on yeni ülkeyi birliğine katmışlardır. Enteresan bir sonuç ortaya çıkmıştır, Rum kesimi tüm adayı temsilen, **Kıbrıs Cumhuriyeti**, adıyla birliğe girmiştir.

En son gelişme olarak meydana gelen sürpriz bir olay daha yaşanmıştır. KKTC Cumhur Başkanı Rauf R. Denктаş almış olduğu bir kararla 23 Nisan 2003 tarihinden itibaren KKTC ile Rum Yönetimi arasında geçişleri serbest bırakmıştır.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu’nun bağlı bir eyaleti olduğu halde bağımsızlığını kazanan Yunanistan, bu faaliyetinde Fransız İhtilali ve İhtilalin sonuçlarından etkilenmiştir. Ancak, genelde baskı altında, hakları olmayan milletler buna son vermek, huzurlu ve özgür yaşayabilmek için bağımsızlık mücadelesi vermişlerdir. Yunanistan’a baktığımızda, Osmanlı’nın en ayrıcalıklı halkı aynı zamanda ilk isyana başvuran halkıdır. Bağımsız olunca da diğer devletler gibi özgürlüğünü, rahatını düşünmemiş, henüz bağımsız olmuşken ayrıldığı devletin topraklarına göz dikmek gibi boyundan uzun işlere kalkışmıştır. Tabi bunları her zaman dış destekli yapmıştır. Bugün olduğu gibi. Yalnızca, destekçileri değişmiştir. Eskiden, Rusya ve İngiltere iken şimdi AB ve ABD’dir.

Yunanistan, komşusu Türkiye'ye hiçbir zaman dost olabiliriz düşüncesiyle bakmamış her zaman emellerini beslediği, bir kaynak, talan edeceği bir ganimet gibi görmüştür. Yalnız, kaynakta boğulabileceğini, kendisinin ganimet olabileceğini de iyi bilmektedir.

Türk-Yunan ilişkilerini, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından itibaren Yunan Megali İdea'sı yönlendirmektedir. Megali İdea, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı bir Emperyalist Yemini'dir. Megali İdea Yunanlıların geçmişte yaşamış oldukları iddia edilen toprakları, başta başkent Konstantinopolis (İstanbul) olmak üzere ele geçirip Bizans'ı diriltmek ve iki kıtalı, beş denizli büyük bir Yunanistan kurmak ideali şeklinde ifade edilmektedir.

Büyük Avrupalı devletlerinin himayesinde kurulan Yunanistan, bağımsız bir devlet olarak kurulduktan sonra özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğüne yönelik yayılcı bir politika izlemiştir. Yunanistan'ın bu yayılcı politikasının temelini "Megali İdea" düşüncesi oluşturmuştur.

28 Ocak 1920 tarihinde Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin kabul ettiği ve Türkiye'nin adeta resmi sınırlarının belirlendiği bir belgedir Misak-ı Milli. Misak-ı Milliye'de, Anadolu, İstanbul zaten vatan olduğu için bunların ismi bile geçmemiştir. Batı Trakya'nın da çoğunluğunu Müslüman Türk oluşturduğu için burada halk oylamasına gidilmesinde de kaygı duyulmamıştır. Batı Trakya Türk sınırlarının içindedir. Buna rağmen Yunanistan'a bırakılmıştır. Bu Türkiye'nin kaybettiği ve göz dikmesi gerektiği bir durum iken yavuz hırsız ev sahibini bastırır misali, Yunanistan diğer Türk topraklarına göz dikmiştir. Hem de hiçbir dayanağı olmadığı halde. Bir ütopya olan Megali İdea karşısında resmi bir belge olan ve gerçek Türkiye sınırlarını çizen Misak-ı Milli durmaktadır ve Yunan Megali İdea tezini yine bu resmi belge çürütmektedir.

Yunanistan, Megali İdea dahilinde bir de ENOSİS hayalini gerçekleştirme çabasındadır. Yani, Kıbrıs Adasının tamamını ilhak etmeye çalışmaktadır. Bu siyasetine de yine kirli ve kanlı oyunlarını alet etmiştir.

Lala Mustafa Paşa'nın büyük bir kahramanlık örneği sergileyerek fethettiği Kıbrıs Adası'nın yaklaşık 4 asrı geçen bir süreden sonra varislerine zulüm edeceğini, onları katledeceğini ve onların, en azılı düşmanı olacağını o

günlerde kim tahmin edebilirdi ki? Kimse! Çünkü, Osmanlı İmparatorluğu 80 000 şehidini vererek Ada halkını zorba ve korsanların elinden kurtarmış ve hür, rahat, demokratik, hoşgörüyü temel alan bir idareyle yönetmiştir. bir gün olsun herhangi bir konuda olsun kendi vatandaşından ayrı tutmamıştır. Böyle bir muamele gördüğü bir yöneticisinin varislerine bunlar yapılır mı? Yapılmaz tabi ki! Ama, Yunanistan destekli Kıbrıs Rum’u bunu yapmıştır. Fiilen olmasa dolaylı yollarla hala da yapmaktadır.

Nihayetinde Kıbrıs, tarihi yönden, adil, cefakar, çilekeş Türklerin bir “yavru vatani” olmuştur. Coğrafi yönden de Ada’nın, Anadolu’nun deniz transgresyonu ile ayrılmış bir parçası olduğu ve yine iklim, jeoloji ve tektonik bakımlardan da Anadolu’nun özelliklerini taşıdığı ilmen ispatlanmıştır.

Yani Kıbrıs’ı sözde ENOSİS düşüncesiyle elde etmeye çalışsalar da Kıbrıs’a işlemiş olan Türklük özelliğini silemeyeceklerdir. Çünkü Ada asırlardır, Anadolu’nun insanı tarafından iskan edilmiş, şenlendirilmiştir.

Türkiye’nin ve Yunanistan’ın Kıbrıs ve Ege’de uzlaşabilmeleri için “iki ülkenin siyasi iradeleri yanında ve bundan da” önemli “olarak AB’nin ve ABD’nin Türkiye ve Yunanistan ile ilişkileri söz konusudur. Çünkü, Yunanistan’ın Kıbrıs ve Ege’de uzun yıllardan beri sürdürmekte olduğu “üstünlüğü ele geçirme” politikasının arkasında AB’nin ve ABD’nin Yunanistan’a verdikleri “destek” yatmaktadır.

Şu ana kadar anlattığımız Megali İdea ve dahilinde ENOSİS hep taraflar arasında anlaşmazlığın kaynağı olmuşlardır. Taraflar arasındaki uyumsuzluklara kesin ve kalıcı bir çözüm şeklinin bulunamaması, iki ülke arasında güvensizliği arttırmakta ve uyumsuzluğu kalıcı kılmaktadır. Bu durum uyumsuzluğa taraf ülkelerin dış politika seçeneklerini belirlerken algılamalarına yansımakta ve çözümsüzlüğü katılaştırmaktadır. Oysa çözüm çok basit ve nettir. Yunanistan asırlardır birlikte yaşadığı komşu olduğu ülkenin topraklarına göz dikmeyecek! Yalnızca bunu yapacaktır. Böylece hiçbir sorun kalmayacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- AKGÜN, Seçil : “Birkaç Amerikan Kaynağından Türk-Yunan Mübadelesi Sorunu, “**Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974’e Kadar)**”, Ankara ‘y.y.’, 1986, s.257-258.
- AKKURT, Aydın : **Yakın Düşünce Tarihimizin Bilinmeyen Yönleri ve Yorgacis’in Casusları**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, Ocak 2000.
- AKSU, Fuat : **Türk-Yunan İlişkileri**, Stratejik Araştırma ve Etütler Milli Komitesi (SAEMK), Başkanlığı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001.
- ALP, İlker : “Batı Trakya Türkleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Ankara, C:X, S: 3’ten Ayrı Basım, Kasım 1995, s.620-624.
- ARMAOĞLU, Fahir : **19.yy. Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Ankara, ‘y.y.’ 1997.
- BAŞAR, Cem : **Yunan Oyunu**, İstanbul, V Yayıncılık, 1988.
- CERRAHOĞLU, Zehra : **Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu ile İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1368-1990)**, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, Haziran 1998.

- EROĞLU, Hamza : **Türk İnkılap Tarihi**, Ankara, Savaş Yayınları, 1990.
- ERTAN, Temuçun Faik : “Lozan Görüşmeleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Ankara, C:VI, S:18, Temmuz 1990, s.625.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı : **Türk-Yunan İlişkileri Ve Megali İdea**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1985.
- GÜLER, Ali : **İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları**, Ankara, ‘y.y.’, 1988.
- Harp Akademileri Komutanlığı : **Türk-Yunan İlişkileri Dünü/ Bugünü/ Yarını**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, Nisan 1994.
- HATİPOĞLU, M.Murat : **Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)**, Ankara, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988.
- İSMAİL Sabahattin : **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, Kastaş Yayınevi, Ağustos, 1998.
- KOÇAOĞLU, Sami : “Malazgirt’ten Dumlupınar’a“, **Askeri Tarih Bülteni**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Türk Askeri Tarih Komisyonluğu Başkanlığı, Ankara Genel Kurmay Basımevi, S:32, Şubat1992, s.146.
- MANİSALI, Erol : **Dünden Bugüne Kıbrıs**, ‘y.y.’, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Nisan 2000.
- OBERLİNG, Pierre : “Kıbrıs Faciası“, Çev.Fahir Armaoğlu, **Bellekten**, C:LIV, S:210, Ağustos 1990, s. 825.
- OBERLİNG, Pierre : **Bellapais’e Giden Yol**, Çev.Mehmet Erdoğan, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1987.
- PAZARCI, Hüseyin : “Lozan Antlaşması’ndan 1974’e Kadar Ege’ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan’ın Ege Politikası“, **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974’e Kadar)** , Ankara, Turhan Kitapevi, 1994, s.29.

- PAZARCI, Hüseyin : **Uluslar arası Hukuk Dersleri**, Ankara, Turhal Kitapevi, C:II, 1999.
- SARINAY, Yusuf : **Askeri Tarih Bülteni**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Türk Askeri Tarih Komisyonu Başkanlığı, Ankara, Genelkurmay Basımevi, S:33, Ağustos1992, s.118.
- SERTER, Vehbi Zeki : “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin İlanı“, **Tarihte Türk Devletleri**, C:II, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1987, s.731,738.
- SOYSAL, İsmail : **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, T.T.K. Yayınları, C:I, 1969.
- SÜSLÜ, Azmi : “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, **Tarihte Türk Devletleri**, C:II, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1987, s.723-724.
- TURAN, Şerafettin : “Geçmişten Günümüze Ege Adaları Sorunu Boyutlar, Taraflar”, **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974’e Kadar)**, Ankara, ‘y.y.’, 1986, s.53.
- TÜRSAN, Nurettin : **Yunan Sorunu**, Ankara, ‘t.y.’.
- TÜZÜNER, H.Baha : **Geçmişten Günümüze Kıbrıs**, Karakuvvetleri Alınan Dersler Merkezi, Ankara, KALDEM Toplama Analiz Yayınımlama, Şubat 2000.
- UÇAROL, Rıfat : **Siyasi Tarih**, İstanbul, ‘y.y.’, 1986.
- Uluslararası İlişkiler Ajansı (İNAF) : **Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu**, İstanbul Kervan Kitapçılık, 1991.